Масса а мехкашкара пролетараш, вlашаглкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГlалгIай областен комитета а Грозненски горкома а, Нохч-ГIалгIай АССР-а оргкомитета а Грозненски къахьегамхой депутатий Совета а орган

Ера 30 январь 1958 шу
№ 9 (2175)
Мах 20 кеп.

Коммунизм хьалъярна йола Iалальмате йоккхий планаш кхоачашъеш йола ший Даьхе бахьанца дег тIа курал а йолаш цIаккха а кхоачалургдоацача ший низех тешам бенна а долаш, бIубенна гIабоахаш толамгара толамга ух советски халкъ.

(Н. С. Хрущев)

Кхы а лакхбе юрта боахам

Дукха ха йоаццаш газеташ тIа арадаьннад колхозхошка, МТС-й а совхозий а болхлошка, партийни, профсоюзни, комсомольски организацешка, советски а юрта боахаман а органашка, юрта боахаман специалисташка а берригача болхлошка а Советски Союза Коммунистически партен Центральни Комитетои СССР Министрий Советои даь кхайкарал. Юрта бахача къахьегамхошка шоаш даьча кхайкарал тIа партеси правительствоси лоархIам баьб 1957 шера юрта боахам мел дегIабенаб. Цу гIулакхо колхозхошка а МТС-йи совхозийи болхлошка а торо хулийт дIадахача шера шоаш даьхача толамий бокъонца лоархIамбе а, шоай торонаш йовза а, укх 1958 шера юрта боахам дIахо лакхбарна де дезаш долча гIулакхий уйлае а.

Доккхий толамаш даьхад юрта боахаман къахьегамхоша 1957 шера. Ховш да дIадаха шу хала хилар. Дуккхача моттигашка йокъал оттар бахьан долаш ялат дика хиланзар. ХIаьта а 1957 шерарча итогаша хьахьокх вай мехка юрта боахам дикка дегIабена хилар. Колхозаша а, МТС-ийн совхозийи болхлоша а кхыболча юрта боахаман къахьегамхоша шоай низ ца кхобеш болх бар бахьан долаш хIанз вай мехкага тоъамбалла ялат а кхыйола юрта боахаман продукташ а я. Ялат хьувкъийтарна, дерригача хьайбашта тоъамбалла йола доакъарий база кийчъярна партеси Советски правительствоси юрта боахаман къахьегамхошта хьалхашка оттадаь хинна декхараш бокъонца кхоачашдаро торо хилийтар ялат дукхагIа чуда, хьайбаш дебаде, цар продуктивность лакхъе.

Нохч-ГIалгIай республикерча юрта боахаман къахьегамхоша, берригача Советски наха мо, чIоагIа раьза болаш тIаийцад ССКП ЦК-си СССР-а Министрий Советои даь кхайкарал. Из кхайкарал дешаш, Iомадеш, дIахо шоай дIабахьа безача балха программаш увттаеш йоахк хIанз республикерча массайолча колхозий а совхозий а МТС-й а коллективаш. Партен ЦК-ен Министрий Советеи кхайкарал дувцаш цар белгалдоакх 1957 шера шоаш тоъал дика болх баь халар а хIаьта ялат, шура, дулх, даьтта, тха, фуаш кхыйола продукташ шоаш дукхагIа чуена хилар а. Колхозашка, совхозашка, МТС-ка дуккха дукхагIа ба хIанз дика балхаш а деш доккха производственни тоаламаш а доахаш бола нах. Из хьагойт вай мехка юккъера лаьрхIача цхьан Iаттагара кхо эзара — кхо эзареи ах эзара кхы дукхагIа шура йоаккхаш 20 доярка хиларо.

Цхьабакъда, дIадахача шера шоашта дикка доккхий гIулакхаш карагIдаьнна дале а, цунах тоъам баь Iе дагаболаш бац Нохч-ГIалгIай республикера юрта боахаман къахьегамхои. ССКП Центральни Комитетеи СССР Министрий Советеи кхайкарал шоаш дешаш а Iомадеш а уж цIаькха а хьож шоай торонашка, уйла ю ялат хьувкъийта а, хьайбаш деонийта а, цар продуктивность лакхъе а де дезачун. Царна гуча дувл хIанзалца шоаш теркал а ца деш, дIа уйла йича дIахо боахам тоабарна боккхача лоархIаме а долаш дола гIулакхаш. Масала, ССКП ЦК-еи СССР Министрий Советеи кхайкарал дувцаш Наурски МТС-а механизаторашеи цунна чуйоагIача колхозашкарча колхозхошеи кхетадир догIа кIезига делхаш йолча шоай районе «Iаьржа параш» оалаш долча аьхки кIоаргга аьха а аьха тоадаьча лаьтта дIадийна ялат кхычахьа дийначул дуккха дикагIа хулга, хIаьта ялат раздельни способах чуэцаш хилча дуккха а дукхагIа чудахьилга. Цудухьа цар соцадир укх шера Iаьржача параш тIа ялат соахкарчул 700 гектар дукхагIа дувлгеи дерригa хьалха чуэцака бола ялат раздельни способах мара чу ца эцилгеи. Цунах тарра чIоагIдир цар шоай доакъара база тоаелга, исхали ду тха доаккха жа дебаделга, сомий бешамаши комсаши дIайогIилга, иштта кхы балхаш делга.

ССКП ЦК-он СССР Министрий Советои даь кхайкарал собранешка шоаш дувцаш цу тайпара шо-шой боахам лакхбергбола гIулакхаш делга чIоагIду массайолча колхозий а МТС-ий а совхозий а коллективаша. Из иштта де дезаш а да.

Дуккха да вай республикерча колхозашеи, МТС-ен, совхозашеи шоай боахам кхы а дикагIа тоабарна де дезаш дола балхаш. МТС-и совхозаштеи механизатораш эш. Геттара кIезига ба механизатораш Ингушски» «Назрановски» «Октябра 40 шу» яхача совхозашка. ГIулакх иштта латташ хилча цу совхозий хьалхале лелаерашта ха дезаш да шоашта эшаш бола механизатораш кийчъбе безилга.

Кхы а дукха гIулакхаш да вай республикерча колхозаштеи МТС-и совхозаштеи хьалхашка латташ. Вай керттера декхар да ялат хьувкъадар. Цу гIулакха эггара хьалха де дезар лаьттанца бу болх агротехникас яххача тайпара бар, ялат ханнахьа дIадер, цунна де догIача тайпара гIулакх дар да.

1958 шера дикка дебаде деза хьайбаш, дукхагIа даккха деза даьтта, дулх, шура, дукхагIа чуя еза овощаш, сом, комсаш, кхы мел йола юрта боахаман продукташ. Уж гIулакхаш да ССКП ЦК-и СССР Министрий Советеи кхайкарал Iомадеш вай республикерча колхозий а, МТС-й а, совхозий а коллективаша кертагIа даха дезараш.

Кердача толамашца духьал болх вай республикера къахьегамхой СССР-а Лакхехьара Совет а Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьара Совет а харжарна

Мельзаводе хьалхале лелаю бригада

1957 шера Омски мукомольни-элеваторни техникуме дийша ваьнна диплом хьа а ийца Назрановски мельзаводе сменан начальникалла балха вера новкъ. Ужахов.

Из яр Коммунистически партес ленински къамий политико яххача бесса Нохч-ГIалгIай къаман бокъо юхаметта а оттаяь шоай дай-мехка уж цIааха болабенна ха.

Ше заводе балха вахача, хьалхарча дийнахьа денз ший бригадан хьалхале яккха гIерташ шийна техникуме хьийха дешар а ший дукха йоаца опыт а тIаяхийтар Ужаховс. Цунца социалистически яхь а лаьца хьалхале дIаяла дага а боацаш бар дукхача хана денз заводе болх беш бола сменай бригадираш Пятниченкои Басови.

Бригадацарча Мальсагов Идрисаца, Андреева Марияца, Макаренко Екатеринаца, Гиреев Махьмадаца, Пряниченкаца, лаборанткаца Шалькоца цхьана хьинаре къахьегарца мельзаводе мел йолча бригадел хьалхаяьлар Ужахова бригада.

Нагахьа санна январь бетта 996 тонн хьоар даккх дезаш хиннадале цар 20 дийнахьа 86 процента кхоачашйир из план, нагахьа санна сортовой хьоар 40 процент даккха дезаш хиннадале 43,5 процент даьккхар цар.

Укх деношка мельзавода дирекцеси, парторганизацеси, завкомои дIа-юха тела байракх елар Ужахова бригадана.

Завод кердача оборудованеца тоаеш дика дакъа лоацаш а балха хьоkхамаш дика долаш а Ужахов хиларах хIанз сменни инженералла хьожаваьв из.

Т. ТЕБОЕВ.

Хоржамий сийна

«Красни молот» яхача завода болхлошта 12-ча треста № 2 йолча строй-управленено хьалдеш латт 58 квартира йола цIа.

Цига каменщикий бригадир я новкъ. Шамардина. Цун бригадаца я каменщик йола Щембелова. Из каменщика болх беш йола 18 шу даьннад.

Массаза а 130—150 процент а еш тIеххкхоачашъю цо ший дийнахьара нормаш. Иштта дика болх беш из хиларах трестерча берригача болхлоштеи гIулакхерчарнеи дикача гIулакхаца йовзаш я Щембелова, цудухьа треста администрацено массехказза совгIаташ тийннад цунна, хIаьта треста коллективо моттигерча Советe депутаталла а харжай из.

Фабрично-заводской дешара школа йистеяьккха баьнна къона болхлой баьхкаб тресте балха. Шоаш дийшар балхаца дувзаш, хьалхалаттача болхлой говзал Iомаеш дIаболабир цар шоай хьалхара балха гIа.

Шийца дагабувлача къонача болхлошта дика дIакхета а беш йовзийт новкъ. Щембеловас ший балха говзал. ХIаьта къонача болхлошта цох кхы а йоккхагIа йола школа а хул. Шоаш ФЗО дийшар балхаца чIоагIду цар. Дика къахьегарца белгалбаьннаб къона болхлой н. Шахвалиеви Арушиняни, иштта кхыбараши.

Болхлошта юкъе дика агитационни кхетама болх лелабу профорг волча новкъ. Курицинеи, начальник волча новкъ. Есауленкоси. Цар каст-каста беседаш, лекцеш еш, иштта дIакхетабу партеси правительствоси даьча соцамех а.

ХIанз новкъ. Шамардина бригада СССР-а а Нохч-ГIалгIай АССР-а а Лакхехьара Советаш харжара сийна н. н. Филеви, Налужныйи бригадираш болча каменщикий бригадашца социалистически яхье а этта керда толамаш доахаш къахьегаш я.

М. ЦУРОВ.

Агитпункто шпй болх болабаьб...

Хоза кийчъяьй Грозненски Ленински районе Сталина цIерах йолча клубе чухь йола агитпункт. Арахьа а чухьнахьа а хургдола хоржамашта хетаяь лозунгаш, плакаташ я эрсий, нохчий, гIалгIай меттала. Помещене дIачуваьлча агитатора корадоагIаргда тайп-тайпара газеташ; журналаш, политически а экономически а темаех йола пособеш.

Агитпункта агитатораша харжархошта каст-каста беседаш ю. Иштта укх деношка агитаторо н. Гусарова № 237 йолча квартале цхьан цIагIа дуккха харжархой гул а баь СССР-еи НГI АССР-еи Лакхехьарча Советашка хоржамаш дара положеней хьакъехьа беседа йир.

Харжархошта езаеннай шоай агитпункт. Каст-кастта сайрийна бIаргаго йиш я уж цигача. Агитпункте сакъердаме лекцеш, беседаш хул. Политическии Iилмани кхетам боаржабара обществон члено н. Кригера «СССР-еи капиталистически мехкашкеи хоржамаш дара» темах лекци йийшар харжархошта.

УСМАНОВ Iа.

Дика болхлой

Грознерча вахача эшаш йола хIамаш еча комбината Грозне йистерча Черноречье яхача поселке хIамаш тега мастерски я. Цу мастерскен коллективо 1957 шерара паччахьалкхен план 120 процент кхоачашъяьй. Цу коллектива юкъе белгаляьнна дика хIамаш тега мастер лоархIаш я Блинова Лидия Васильевна, цо дIадахача шерара паччахьалкхен план 144,4 процент кхоачашъяьй. Блиновас мастерске болх бу ши шу дац, цхьабакъда, хIанзлехьа а респромсовета правленес «сийлен грамота» еннай цунна. Иштта дика къахьегарца белгалъяьнна дика болхло я Лукашевич Валентина Павловна. Цо мастерске болх беча хана шозза «сийлен грамота» еннай цунна респромсовета правленес. 1957 шерар паччахьалкхен план 120 процент кхоачашъяьй цо. ХIанз Блинова а Лукашевич а СССР-еи НГIАССР-еи Лакхехьара Советаш харжара сийна тIаийдаь керда социалистически декхараш кхоачашдеш ба.

Сурта тIа: Блинова Л. В.

Хоржамий сийна къахьегаш я коллектив

«Сельхозэлектрострой» Грознерча гIишлонашъяра-монтажни конторан коллективо 1957 шера план кхоачашъеш дика къахьийгар. Масса тайпарча балха 1957 шерара паччахьалкхен план 101,5 процент кхоачашйир цо.

Трансформаторни подстанцеш хьалъяра план 100 проценти, высоко-вольтни электропередачан линеш яра план 101,9 проценти аьшкбетонах хIамаш яра план 100,1 проценти, кхоачашйир коллективо 731 эзар сом кходе лаьрхIача 1 170 эзар сом паччахьалкхен ахча кходир. Къахьегама овсарле 103,1 процент дегIаенай, гIишлонашъяра-монтажни балхах шийх дIабода мах лохбара план 103,1 процент кхоачашйир.

1958 шера коллектива хьалхашка латтараш сийлен декхараш да. Укх шера Назрановскии Урус-Мартановскии районашка электрофикаци чакхъяха езаши, Надтеречни районе укх деношка электростанци йолаялийта езаши план я конторан коллектива хьалхашка латташ.

СССР-еи НГI АССР-еи Лакхехьара Советаш харжара сийна социалистически декхараш тIа а ийцаь, 1958 шера хьалхарча квартала план март бетта 16 ди тIакхоачаш кхоачашъе аьнна дош деннад коллективо.

Хь. ЭГИЕВ.

Назрановски районе хоржамашка кийчлуш ба

СССР-еи Нохч - ГIалгIай АССР-еи Лакхехьарча Советашка хоржамаш дарга чIоагIа кийчлуш ба Назрановски районе. Цига вIашагIъеллай 13 агитпункти 16 агитколлективи, цига болх беш ва 320 агитатор.

Партен райкомо чакхъяьхай агитколлективай хьалхале лелаерашцеи, парторганизацей секретарашцеи, агитаторашцеи совещанеш, семинараш.

Массайолча юрта чакхдоалаш латт хоржамий участкаши агитпункташи кийчъелга.

Назрановски дом-культурерча агитпункте дика кийчо яьй шоай агитпунктанна, цига вIашагIделлад моллагIча хаттара жоп лургдола стол-справок, къаьсттача моттиге дIахьокх хоржамий литература, гойтара агитацен стендаш.

Районе кийчъергйолаш я юрташка дIа-са ухаргйола шиъ агитмашина, цу машинаца юрташка дIа а ухаш Назрановски дом-культуран художественни самодеятельностан дакъалацархоша дIахьокхаргья концерташ, машинаш гойтара агитацен плакаташца, лозунгашца кийчъяь хургья.

Агитатораша беседаш ю

Грозненски предприятешка, агитпункташка шерра боаржабеннаб СССР-еи Нохч-ГIалгIай республикеи Лакхехьарча Советашка хоржамаш дарга бола агитационно-массови болх.

ССКП Ленински райкомо 1000-нел совгIа агитатораш къоастабаьб цу балха. Цар беседаш ю харжархошта хьалхашка. Беседай темашта юкъе да ССКП ЦК декабрьски Пленума соцамаш, СССР-а Лакхехьарча Совета IX юбилейни сессен итогаш, Iилмани техникани кердагIа йола коталонаш.

ВОРОНИН С.

„Ингушски“ совхозера керда болхлой

Малгобекски районе а кхычахьа а бовзаш ба «Ингушски» совхоза 4-ча отделенера тракторни бригада тIехдика бригадир вола новкъ. Гуноев Iумари механик-контролер вола новкъ. Алероев Ахьмади. Дика болх беш а хIара бетта а, хIара сменах а 150—200 процент ремонт еча балха задани кхоачашъеш а ба Гуноева бригадацара Алероев Я. Даурбеков Хусен, Муцольгов Махьмад-Гири.

Иштта дика болхлой ба новкъостий Дудаеви дукха ха йоаццаш Казастанера цIавена, керда тракторист вола Эрсиноев Абуюсупи. Шоашкара хьокхам эца мегаргболаш толамаш доах цар ремонт еча.

Новкъ. Эрсиноев Абуюсуп хьалхагIа а укхаза, МТС трактористалла болхбеш хиннав. Цу хана а вар из тIех дика тракторист лоархIаш, цул совгIа Казахстане ше йоаккхача хана тракторни бригаде бригадирал болх баьб цо. Дика болх барах, «Баьш ахарах» яха значоки «Отличник тракторист» яха медали я цунга.

— Дезала а хьайна и тхогара эшаш дола новкъостал хьаала, — аьнна, совхоза директоро новкъ. Аликовс шийга хьаттача Эрсиноевс аьлар: — укх сахьта къаьстта эшаш хIама дац, дезал цIеношца Iалашбаь ваьннав со. Сай хьинари дегIа низи ца кхобеш дIахо йодача хана а дика болх бергболаши, 1958 шера 16-ча марта хургдолча СССР-а Лакхехьарча Советеи Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советеи хоржамашта къахьегама совгIатаца накъа гIоргволаши ва со.

А. ДОДОВ.

ВЛКСМ райкома пленум

Укх деношка Назрановски районе ВЛКСМ райкома пленум хилар. Пленуме дувца оттадаь дар района пионерски организацен болх тоабар.

Цу хьакъехьа доклад йир ВЛКСМ Назрановски райкома секретара новкъ. Боковс.

Докладчико а пренеех къамаьлаш даьчар а белгалдаьккхар районе пионерски организацеша даь балхаш а, цу балха юкъера кхоачамбоацараш а, хIанз де дезаш царна хьалхашка латта декхараш а.

Пленумо ше баьча соцама тIа пионерски организацеша де дезаш дола гIулакхаш белгал а даьхар пионерски организацен районни совет а чIоагIийр.

Хоржамашта хьалхарча социалистически яхье

Грозненски центре хьалдеш латтача 58 квартир йолча цIен пенаш дотташ болх беш я новкъ. Шамардина комплексни бригада. 12-ча треста 2-ча гIишлонаш яра управленен II-ча участке тIехьара ца лоархIаш я из бригада. ХIанз дукха ха йоаццаш бригадан коллективо дийца а дийца, социалистически декхараш тIаийцар: хоржамаш тIакхоаччаш (16 марта) 58 квартир йолча цIен 4-гIа этаж хьалъетта яккха, шаьра тхов тилла баккха, бригадацарча хIара сага сих 1 кубометрал кIезигагIа йоацаш кирпишк йотта.

ОГПУ цIерагIча кирпишкий заводе йоттачеи формовочнии цехий коллективаша СССР-еи НГI АССР-еи Лакхехьара Советаш харжара сийна лаккхара социалистически декхараш тIаийцад.

Цар декхараш да, доагори электроэнергии кходе, ма хулла балха брак лохъе, къахьегама дисциплина айе, хоржамаш деча ден сийна планал совгIа 200 эзар ятта кирпишк арахеца аьнна.

Кирпишк йоттача цеха дикагIа бола садчикаш ба нн. Барбариева, Маримова, Кофтун. Цар 140 процент кхоачашбу ден бола балха боарам. Пийшк йоассаеш болча нн. Ракитина, Лупус, Павлюка 160 процент кхоачашду боарамаш. Дика дIа болабьб укхаза хоржамашта хьалхара агитационни болх. Агитатор ва цеха начальник новкъ. Ерофеев М. Ф.

Формовочни цехера дикагIа бола болхлой ба нн. Соломникова, Джакпаев, Индикова. Балха боарам 150 процент кхоачашбу цар.

ЧIоагIа дог айдаларца тIаийцар кхайкарал

22-ча январе Назрановски совхоза ремонтно-механически мастерске совхоза механизаторий собрани хилар. Собране хинначарга ССКП ЦК-си СССР Министрий Советои Советски Союза берригача колхозникашка, МТС-йи совхозийи болхлошка, партийни, профсоюзни, комсомольски организацешка, советски юртбоахаман органашка, юрта боахаман специалисташкеи берригача болхлашкеи даьча кхайкаралах хоам бир совхоза парторганизацен секретара заместитела новкъ. Абадиев Iисас.

Iалальмате чIоагIа политически дог айдаларца тIаийцар совхоза механизатораша ССКП ЦК-и СССР Министрий Советеи кхайкарал.

Механизартораша дош делар трактораштa а кхыйолча юртбоахаман инвентаранна а ремонт ханал хьалха чакхъяккха.

Лекционни болх тоабарпа тIехья

Укх деношка Назрановски районе политическии Iилмани кхетам боаржабара обществон члений собрани хилар. Районни отделенен балха хьакъехьа отчетни доклад йир н. Мужоховс.

Докладчико белгалдир районе отчетни хана баьча лекционни балха дика гIулакхаш а кхоачамбоацараш а. Август бетта денз лаьрхIача районе тайп-тайпарча темаех 134 лекци йийшай.

Пренешка къамаьлаш даьча обществон члений дешаш лекционни болх кхы дIахойодача хана тоабарга хьожадаь дар. Юртбоахама техникума хьехархочо н. Цуровс аьлар:

— Вай районе цхьайолча моттигашка лекцен лоархIам бац. Лекторий адресах хьожадаь гIожа дешаш, къамаьлаш хул. Уж цкъарчоа зIамига да аьнна хеталуш дола зене гIулакхаш дIадахарна уйла еза моттигерча организацей хьалхале лелаечар.

— ХIанз а дукха моттигаш нийслу, аьлар ССКП райкома орготдела заведующес н. Лагикос, мехкарий деша ца ухийташ, ханал хьалха мехкарий маьре ухийташ, хулигански гIулакхаш долаш. Шоай лекцей темашца уж гIулакхаш а теркалде деза лектораша кхы дIахойодача хана чухь.

Собранес обществон районни отделенен керда правлени хержар.

КЕРИМОВ И.

ХIара болхлочоа къахьегама овсарлен планаш оттаергья вай

Тхой новатора новкъ. Зинченкон новкъосталца айса болх беча моттиге хьалхара сай къахьегама овсарле лакхъяра комплексни план оттайир аз. Оаха цу хана тхоашта хьалхашка декхар оттадир — дикагIа йолча инструментехи приспособленехи пайда эцарцеи производстве хьалхале лелаечар опыт юкъе йоалаярцеи балха овсарле лакхъяккха.

Дукха ца эшшаш шера болх бир аз цу планах Юккъера выработка 200 процент хилар. Из выработка фактически кхы а лакхъеннай, хIана аьлча, цу ханна цхьадолча деталай нормаш хувцаеннай.

Тха завода а Ленинградерча кхыча предприятешка а шерра яьржай уж тайпа планаш. Укх шера, новкъ. Зинченкос новкъостал а деш, йиълагIа комплексни план оттаяьй аз. Фу де лаьрхIад цу плана тIа? Цеха кулгалхошкара чехкка зIокараш вIашкаотташ бола пневматически моарзагI станока тIа боллар дех аз. Шпиндела тIа инструменташ чехкка чIоагIъергйола приспособлени еш ва со. В. Я. Карасева конструкцен Фрезашца кхоачашъергйолча операцей дукхал лакхдергда аз. Кхыдолча кердачарех пайда эца хьожаргва со. Керттера со де гIертар, — кийчо еш йола ха кIезиг а я, машинаца болх бу ха совгIа а яьккха, цунца выработка лакхъяр да.

Донецки горнякий-новаторий болам чIоагIа хьал а лаьца, Н. Я. Мамай бригадан хьокхамца хIара денна масса балха моттигашка планал совгI продукци арахецаргья оаха, къахьегама овсарле лакх а еш. Из декхар кхоачашде торо хулийтаргья тха тхоай планаша. Кхыбола болхлой а тIабех аз 1958 шера иштта планаш оттаярна. Кердача къахьегама толамашца накъа гIоргда вай СССР-а Лакхехьарча Совета хоржамашта.

А. ЛОГИНОВ,
Кировски завода фрезировщик.
Ленинград.

Дунен халкъашта юкъерча цхьадолча гIулакхех

1958 шера 22-ча январе Белорусски ССР-а юрта боахаман дикагIча болхлой совещане Н. С. Хрущевс даь къамаьл

Новкъостий! Шоана хов дунен халкъашта юкъера гIулакх мел хувцаденнад, хьалхагIа хинначул дунен халкъашта юкъе латта хьал мел тоаденнад. 1956 шу йистедоалаш Венгре хьалха хиннача хьалхале лераяьраша гIалаташ дувлийтарах довзаш дола гIулакхаш хилар. Дерригача дунен тIарча реакцес гIо а деш революцена духьалара элементаш гIийртар Венгре халкъа Iаьдал дIа а даьккха цига капиталистически, фашистски порядкаш оттае. Халкъа демократен кхыча мехкашка а эггара хьалха Польше а йолаш вайна ховча тайпара йола холонаш хилар.

Ипериалистически державаша массадоа хIама дир социалистически мехкашта духьала шоаш де лаьрхIачунна цох пайда эца гIерташ.

Реакционни къайгаш гIадъяха къург ца булаш дерригача дуне тIа Iехаш яр коммунизм йохаш латт, кризис йолаеннай, Советски Союзаи халкъан демократен мехкаштеи хьалхашка этта халонаш йохае могагаргдац царна яхаш.

Къами кортмукъал яккхара болам дегIабарца, дунен тIара социалистически система дегIаярца дувзаденна Юхерчеи Юкъерчеи Малхбоале чIоагIа мелъенна шоай колониальни позицеш чIоагIъе а цигара хьал хувца а ха хьатIаэттай аьнна лаьрхIар малхбоален державай агрессивни низаша, Цу хана Англе, Франце, иштта Израиле хиннача правительствоша тийшаболх болабир Египтанна духьала. Ховш да империалистий из тийшаболх сенца къаьстар.

Венгре революцена духьаларча низашка дог доахаш хиннача империалисташа лийрхIар дехар. Венгерски республикан революционни болхлой-ахархой правительствос новкъ. Я. Кадар керте а латташ Венгрен болхлой класс, къахьегама ахархой, дикагIа йола интеллигенци революцена духьаларча низашта духьала къовсам лоаттабе оарцагIа яьккхар. Цо Советски Союзагара гIо дийхар. Царна вежараша санна новкъостал а дир. Духьал кхаьдийнахьа хIалакйир Венгрера революцена духьалара бандаш, революционни порядок юха а оттайир. Советски дерригача, социалистически мехкаша венгерски халкъанна доттагIий новкъостал дир мехка экономика юхаоттаеш а дIахо дегIайоалаеш а. ХIаьта а контреволюци хиларах хинна цIенхошта йола экономически халонаш я цига, халкъанна уж халонаш холуш а я, мехка экономиканна фашистски мятежникаша даь зенаш ца таккхача а далац.

ХIанз а халонаш кIезига йоацача Польски Халкъа Республике халкъа-демократически лоаттам чIоагIбара гIулакхаш чакхдоахаш да. Печата тIара шоана ховча бесса Польски вIашагIкххийттача болхлой партен ЦК хьалхарча секретара новкъ. В. Гомулкаси, Министрий Совета председатела новкъ. Ю. Циранкевичеи вехерца со кхаь дийнахьа Польски Халкъан республике а хилар, Польше хьалхале лелаеращца доттагIал дола къамаьлаш а дир. Уж къамаьлаш дарах со тийшар новкъ. Гомулка керте латта Польски вIашагIкххийтта болхлой парти ший низехи торонехи нийса пайда а эцаш цигара халонаш йохае а, мехка социалистически экономика дегIайоалаярна, халкъа вахара хьал тоадарна керда толамаш даха а могаргдолаш хиларах.

Советски Союза, вай социалистически лоаттаман низеи чIоагIалени хьакъехьа дола империалистий «шейхал» эхь хинна дехар. Советски Союзе хIара шу массаз доал юкъереи лакхехьареи дешар дийша нах дукхагIа хиларца уж коммунистически лоаттама духьала ца баьлча Iергбац, цар кхетадечох, «кортамукъале» йолча лоаттамга, вешта аьлча, капиталистически лоаттамга кхача гIертаргба, из цунца дийза вайцига чура керда халонаш гучаяргья яхаш Iехаш бар моастагIий.

Меца волчоа гIанахьа булкаш гу оалаш да. Иштта капиталисташта а гIанахьа гу социалистически лоаттам хIалак хилар, коммунизм хIалак хилар. Цхьабакъда царна шоашта а цар берий тIехьенна а цу тIехьен бераштa а из бIарга-м гургдац. **(ТIоараш тох)**

Вай юрта боахаме долча кхоачамбоацараштa критика йича, империалисташ цIогIарч детта баьлар Советски Союза юрта боахаме «кризис» а хиннай хIанз-м большевикаш «кIалхара бовлалургбац» яхаш. ХIанз массанена а гуш да цу «кризиса» кIалхара вай мишта даьлар.

Вай партес вайцига хиннача кхоачамбоацарашта майрра критика ярал совгIа социалистически юрта боахам айбарна бокъонца де дезаш дола гIулакхаш а къоастадир. Хьайбаех йоаха лоархIамегIа йола цхьайола продукташ дукхагIа яра ялх шера чакхъяккха лаьрхIа программа кхаь шера толамца кхоачашъеш вIаштIехьа даькккар цо гIулакх. ХIанз, вай мехка ухача, капиталистически пачхаьалкхений викалаша кхы дувцац вай юрта боахама «кризисах», цар дувц цун доккхий толамаш.

Цул тIехьагIа промышленностани гIишлонаш яраи доал делга хувцилга вай оттадаьча хана капиталисташ юха а цIогIа детта баьннабар Советски Союзе промышленносто болх во а бу промышленность дегIайолаяра гIулакхa йола халонаш большевикашта дIа а йоахалургьяц яхаш. Цхьабакъда дерригa а ах шу даьлча вай моастагIий из шайхал а дехар.

Къаьстта дукха ювца а ювцар, шоаш теша а бора, кхыбараш тешабе а гIертар империалисташ социалистически лоаттама Iилмеи культуреи дегIайоалае а могаргзац, цо сага дулургдола хIама а дайтац яхаш а кхыдола доацараш дувцаш а йола идея. Уж харц хабараш дувца шоаш царех тешаш чIоагIа Iомабеннабар уж. Иштта ма хулий: саго цкъа бувц оапаш, тIаккха шозалагIа а бувц, юха кхозалагIа бакъдар санна дувц, шийгара дага а лувцаш доацар дувца Iамарца.

Буржуазен уж оапаш а кхоачабелар. Тохкамо дика хилар хьагойта йола континенташта юкъе лела баллистически ракета цIаьхха дIахийцар Советски Союзе. ХIанз вай торо я дунен моллагIча а моттиге ракета яхийта, нагахьа эшаш хуле, водородни заряд йолаш а. Цох болча хоамах ца тешаш а Советски Союза хьалхале лелаераш шоай наьха дог айдеи Малхбузен державай правительствош кхераеи гIерт аьнна лоархIаш бар. ХIаьта тIаккха Советски Союзо континенташта юкъе лела баллистически ракета хиларца говзалца хьаяь Лаьттан спутник сигала яхийтар. Из спутник дуненна гонахьа гобаха а йолаелча, нагахьа санна хIама ца гуш из веце хIараненa сигала хьажача из бIргаго йиш а хилча вай моастагIий сайцар. ХьалхагIа атта кIалхарaбовла беннабар уж. Спутник сигала яхийта дукха хьаькъал дезац, хIара сага могаргда металла кусок хьа а ийца из сигала яхийта яхаш къамаьл деш американски цхьа инарал а кораваьв. Хьажал, кхоссал, хье иштта хьаькъал долаш а низ болаш а вале. **(Зале нах хьов. ТIоараш тох).** Кхыбараш беларал совгIа американцаша шоаш бегдаьккхар американски инарала Iовдала къамаьл.

Хьалхара говзалца хьаяь Лаьттан спутник сигала яхийта цхьа бутт баьлча 508 килограммал совгIа дозал дола шоллагIа советски спутник а яхийтар сигала. Говзалца хьаяь Лаьттан спутникаш сигала яхийтачул тIехьагIа эггара чIоагIагIа ца тешаш хиннарий цхьаккха а лард хиланзар советски Iилмах, культурах, техниках доацар дувца.

Фу дисадар американцаша де?

Цар аьлар:

— Оаха а йохийтаргья тхоай спутник сигала. Фунехкдаьча дийнахьа апельсин миссел йоккха а цаIи ахи килограмм гаргга дозал а долаш говзалца хьаяь американски Лаьттан спутник сигала яхийта безам ба тха аьнна дIакхайкадир. Из кхайкадеш цар йоахар бIаргагургйоацаш зIамига хургья из. Говзалца хьаяь спутник бокъонца сигала яхийта а гIийртар уж, хIаьта цхьаккха а хIама-м хиланзар цар цох. ХIанз хьахьокхаш да цар спутник лаьттара гIатталехьа ше лаьттача ший ракетаца ягар гойташ дола кинофильм.

ТIаккха кхы де хIама доацаш бисарча уж, бакъда, Советски Союз бокъонца США-л хьалхаяьннай Iилмеи техникеи дегIаяра, Советски Союзо шера кхозза дукхагIа инженераш кийчбу США-с кийчбечул ца аьлча баланзар. ХIаьта а укхаза а корабир эрсаша американцашкара спутник хьаяра проект ложкъаьяй яхаш цIогIа детта болабенна хьаькъала дай. Цхьабакъда, из цIогIа деттарашка американцаша шоаш хаьттар: нагахьа санна эрсаша вайгара проекташ ложкъа а яь царца ракета яьяле, спутникаш сигала яхийта яле, вайна хIана магац воай чертежашцеи проекташцеи из санна йола ракета хьае а, уж санна йола говзалца хьаяь спутникаш сигала яхийта а. Цу тайпара аргIан йоагIа из Iовдалал а американцаша шоаш бегъяьккхар.

ТIаккха кхыча тайпара дувца баьлар уж: немцаша новкъостал дир эрсашта баллистически ракета хьае яхаш тешабе гIийртар цхьабараш. Эрсаша немецки Iилманхойи инженераши плен а боалабаь царна ховчохи опытахи пайда ийцаб. Цхьабакъда, кхеташ болча наха юха а хаьттар: нагахьа санна немцаша эрсашта новкъостал даьдале США-на хIана дац немцаша новкъостал? Американски эскараша Iилман-тохкама института лаборатори «ФАУ-2» керттера конструктори дIа а лаьца из Америке а вига хIанз США ракеташ яра балхаш деш ма-вий.

Къайле йолаш дац йоккха йоаца немций группа вайцига болх беш хилар, шоаш даьча договорий ха йистеяьлча е баха е хIанз Германе цIаболхаш болга. Уж специалисташ цIа а баьхка шоашта ховр цар дувцаш, американцашта хетар ракеташ яра гIулакха дегIадарна малагIча хьал тIа Советски Союз я царна бокъонца ховш санна. Цхьабакъда, вай говзалца хьаяь спутник сигала яхийтача американцаш цIогIа хьекха баьлар:

«Тхо цIаькха а Iехадаьд! Тхо долча баьхкача немцашта цхьаккха хIама а хац эрсаша деchох. Ракета хьаеш дакъалоацаш хиннабац немций».

Советски Союзо гIулакхаца дIахьекхар, советски системо, советски лоаттамо халкъа боахаман ерригa отраслеш дегIаярна мукъа луш, Iилма, искусство, культура дегIаярна эггара дикагIа дола хьал оттадеш бола — эггара прогрессивни бола лоаттам болга. Вай мехко Советски Iаьдал долча шовзткъа шера ше дегIабарна Iалаьмате доккха толамаш даьхад. Iилман дуккхача лоархIамерча областашка вай мохк Американ ВIашагIкххийтта Штаташ санна йолча эггара лакхагIа говзал йолча капиталистически мехка хьалхабаьлар. Советски Союзе хьа а йир толамца сигала а яхийтар дунен тIа эггара хьалха йола говзалца хьаяь Лаьттан спутникаш. Из советски Iилмани техникани, вай социалистчиески индустрен тIеххьара дош дац. Дерригача дунен тIа цецбаьлар говзалца хьаяьча шоллагIча спутника дозал хьалхарча спутника хиннaчул ялхазза совгIа а ах тоннал дукхагIа а хилар. Из а хоадам бац. Вайна шозза дукхагIа а дулургда спутника дозал, хIана аьлча континенташта юкъе лела советски ракеташ кхы а дукхагIа дозал дола спутник кхы а лакхагIа яхийта Iалаьмате боккха низ болаш хиларца. Из вай да а мег! **(ЧIоагIа тIоараш тох).**

Империалистий чIоагIа согатду, ракеташ хьаяра гIулакхаи, машаречa гIулакха атомни энергех пайда эцарои, реактивни самолеташ хьаярна а вайна карагIдаьннарашеи. Ши шу совгIа ха я Советски Союза пассажирски линешка гIорваьннача конструктора академика Туполевс хьаяь «Ту-104» яха реактивни самолет лелаш йола. Цу тайпара самолет 1959 шера арахеца дага ба американцаш. Из тайпа самолет йоацаш да кхыдола капиталистически мехкаш а. ХIаьта вай кхы а чIоагIагIа низ бола самолет «ТУ-114» хьаяьй, иштта кхыча советски конструкторий чIоагIа низ бола керда самолеташ яьй.

1956-ча шера бIаьсти сои Н. А. Булганини Лондоне господашца Иденца, Ллойдаца, Макмилланца, Батлерца а иштта кхыча английски пачхаьалкхен деятелашца а переговораш еш хиннача хана, оаха духхьал дIааьлар царга, вай тайптайпарча радиусах яхийта йиш йолаш ракеташ хилар. ТIехьагIа, Израиль, Англи, Франци Египта тIалетача хана, Советски правительствос Великобританен премьер-министрга яхьийтача послане тIа заявлени йир — фу хьал хургдар Англега шийга, вай ханара дерригa истребительни герз а долаш дукхагIа низ бола пачхаьалкхенаш цох летача аьнна. ХIаьта, цу тайпарча мехкаша, йоахар послане тIа, Англен хи йистошка военно-морской военнно-воздушни флот ца йохийташ, кхы тайпа хIамашца из гIулакх кхоачашде йиш яр, масала, ракетни техникаца.

Цу, Советски правительствон заявленес цар леладер мегаргдоацилгах дIакхетабир уж. Гучох, хьалхагIа царна хийттад Советски Союзага чIоагIа низ бола ракетни техника я яхаш вай духхьала дIаяьхача хана, из шоаш кхерабе яхаш санна. ХIаьта тIехьагIа уж тийшар, вайга бокъонца цу тайпара ракетни-техника хиларах. Цо уж совца а бир. **(ТIоараш тох).**

ХIанз империалисташ, Советски Союз а кхыдола машар безаш дола мехкаш а кхеро гIерт, НАТО а кхыча агрессивни блокашта юкъе а долхача мехкий лаьташка атомни базаши ракеташ дIаухийта площадкаши шоаш йохкаргья яхаш. ХIаьта царга яц цу базашта эша ракеташ, уж ракеташ тIахургйолча хана е гIерташ ба уж. Цунах 2—3 шу даргда, шоашта езаца ракетащца уж площадкаш цар Iалашъяле. Вай тахан а йолаш я, нагахьа агрессораша керда тIом хьоабойя царна дунен моллагIча районе чIоагIа хIама тоха йиш йола ракеташ. Цудухьа вай кхераде могаргдац империалисташта. Советски нах кхерачарех бац, цунца военни авантюраш езараша шоаш шоай уйла йича бакъахьа я. ХIаьта вай долаш да, воай сий, корта мукъал, цхьанне кара доацаш хилар, советски халкъаша яьха сийлахь-йоккхий коталонаш лорае мел эшар. **(ЧIоагIа тIоараш тох).**

Новкъостий! Къаьстта чIоагIа болх беш ва «низа позицегара» яха политика могаеш чакхъяккха гIерташ вола США пачхаьалкхен секретарь г-н Даллес. Цо массайолча хана дувцаш да, Советски Союзаца къамаьл де йиш я США-с ше Советски Союзал тIех лерхIача хана, ультиматума е диктата меттала мара дувца ца дезача хана. Цунах вай массаза оалаш хиннад из Iовдала политика я. США хьалхале лелаю гIозараш массахана а шоаш вайл чIоагIагIа лерхIаш хиннад. ХIаьта вай цу гIулакха кхы уйла йолаш да. Советски искусственни спутникаш хийцачул тIехьагIа дерригача дунено дувца доладир, Советски Союз США-л Iилман а техникан а дуккхача областашка хьалха ялар. Американцаша шоаш а ала дезаш хилар: «Бакъда, тхол хьалха довлар».

ХIаьта вай массаза яха а яьхад хIанз яхаш а да: воашта юкъера гIулакхаш дикагIде вай, вIаший базар е вай, Iилман а культуран а спортивни а бувзам лелабе вай. Цхьана вIашагIа а кхийте гIулакхаца бокъонца къоастаде вай дунен адамашта юкъера дувцарца къоастадеча кхаьча гIулакхаш. Вай яха а яьхад хIанз яхаш а да «шийла тIом» соцабе, герз Iоадар, «низа политика», тIемаца кхеробе гIертилга дIадаккха, вIаший юкъера гIулакхаш машаре цхьана дахара хьисапера леладергда вай. США хьалхале лелаеча гIозараша хIанз йоах — хьалхагIа Советски Союза тIехьакхе деза тха, Iилман гIулакхашта тхо цунца нийсделча, тIаккха вIаший къамаьл де а мегаргда.

Цу тайпара политика кхоачашхургьйоацалга гуш да. Советски Союз цхьан метте латтаргьяц, шийна тIехьакхе уж гIертача хана. Вай а дагIаргдац чай мелаш. Вай а цаI деш хургда воашта уж тIехьа ца кхийтарна. Цу тайпарча кхетамчу йоацча империалисти политикас хадданза герз хьадеча, герза хьалха балар къувсача политикана тIабуг, цунагIа мел хургдар а хулаш.

Монополистически гIозараш тугаш дац дунен халкъашта юкъера кхохкаденна латта хьал мелде, «шийлача тIема» политика йита, цунца фуннагIа даь а юха детт цар хьаэтта дола дунен халкъашта юкъера гIулакхаш вIаьший дувцарца лартIа доаладар.

ТIема психозаца бIаьхий хул уж, бахача нахагара йоаккхий налогаш йоах, фаьлгашца дувццал чIоагIа пайдаш доах цар самолеташ, йоаккхий топаш, ракеташ, тIема кемаш, атомни герз хьадеш.

Иштта да Дунен халкъашта юкъера гIулакхаш. Цхьан оагIорахьара — дегIадоагIаш латт халкъаш машар чIоагIбе а Дунен халкъашта юкъера гIулакхаш тоаде а гIерталга. ДIахо дегIабоагIаш латт национально-освободительни болами колонизаторашта духьалара къовсам лелабара Азени Африкани халкъий цхьа барт хилари. Азени Африкани мехки халкъий цхьа барт хилара Каирски конференцес сийрда хьахьекхар, халкъаш хIанз укх сахьате колониализманнеи империалистически реакценеи духьал къовсам лелабе шоай берригa низ тIабихийта раьза хилар. Нах гIерт «шийла тIоми» герзаца хьалха бовла гIерталгеи дIадаккха, атомнии водордни герз хьадар соцаде, кердача дунен тIема кхерамах халкъаш мукъа даха.

ШоллагIча оагIорахьара — хьагуш да, империалистически державай агрессивни гIозараш дунен халкъашта юкъера гIулакхаш ирде гIерташ хилар, миллионаш болча налогаш теларий чотах монополистий кучкан хьал эйде гIертар, герз хьадар дIахо шердеш «низа позицен» политика лардаца «шийла тIом» чIоагIбе гIертилга, империализман колониальни система йохалга соцаде гIертар, корта мукъа хиларна халкъаша лелабу национальни - освободительни болам тоIабаь боабе гIертар. Империалистически мехкий хьалхале лелаеча гIозараша чакхйоах дIахо тIема блокаш чIоагIъяра политика, НАТО-а багдатски пакт-а СЕАТО-а санна йола ерригa агрессивни блокаш вIашагIтоха гIерт уж, Американ ВIашагIтехa Штаташ керте а йолаш цхьа тIема агрессивни блок цох е. ХIанз Дунен доал шоай бе долла гIертарий политико дагайохийтаций Гитлереи Муссолинеи чакхъяьха низа политика, Берлин — Рим — Токию яха соа, бIеха антикоминтерновски пакт вIашагIъеттар?

Цхьабакъда массанена а хов мишта хьаьдар из фашистски гIулакх. Гитлери Муссолинии кхыбола фашистски хьалхале лелаераши дукха ха я дунена хорш ца хьееш сеца, хIаьта Советски Союз дегIаухаш а чIоагIлуш а латт. ХIанз, цхьа Советски Союз яц коммунизман новкъа йодаш. Цу новкъа чIоагIа а юха дорвгдоацаш а даьннад Европани Азени дукхача мехки халкъаш. ХIанз йолаш я дунен сийлахь доккха бакъдар санна, дерригача дунен социализман система.

Советски Союзо хадданза лела а яьй лела а ю машарера арахьара политика. Советски правительствос, дерригача дунен тIа машар оттабе гIерташ, хьадда керда предложенеш оттайир дунен халкъашта юкъера кхохкам мелбара гIулакха. Советски правительствос послани яхьийтар Американ ВIашагIтехача Штатий президентага г-га Эйзенхауэрага, Великобританен премьер-министрага г-га Макмиллана, Францен премьер-министрага г-га Гайярага, Германен Федеративни Республика канцлерага г-га Аденауэрага, НАТО дакъа лоацаш мел хиннача пачхаьалкхений правительствай керте мел латтачарга, хIаьта иштта ВIашагIкххийттача къамий Организацена юкъе мел доагIача мехкий правительствашка.

Шоана ховча бесса Советски Союзо аьннад укх юхерча 2-3 бетта цхьайолча социалистическии капиталистическии пачхаьалкхений викалий лакхара совещани вIашагIтоха, кхыча бесса аьлча цу мехкий пачхаьалкхений хьалхале лелаеча бехктокхамерча деятелий совещани, дукхагIа лоархIаме а сиха а дола дунен халкъашта юкъера дешаш дувцарна. ХIана ях вай цу тайпара совещани е еза? Эггара хьалха из ду, хIанз вIаший юкъе дола цхьа барт боаца йоккхийча державашта юкъера гIулакхаш, сатийна а кхетамца а къоастадарна, е цу цхьа барт боацача гIулакхех цхьадараш къоастадарна, — нагахьа вай машарга гIерташ дале, духхьала цхьа никъ ба из, нагахьа кхыдар — тIом хилар ца дезе.

Вай, динза даргдоацаш лоархI пачхьалкхений деятелий хьалхале леларий совещанен уйла эггара хьалха гоаде йиш йоацаш дола дешаш къоастадарна тIаерзае, берригa Дунен халкъашта юкъера лоаттам лартIа боалабелга дIадоладе. Цу позице тIа латт вай — вIашагIкхетар вIашагI а делла, хIанз къоастаде йиш йола дешаш дийца къоастаде деза, хIаьта цу тайпара дола дешаш, цу даькъе лоархIамера дараш а долаш да. Цу тайпара йола совещани вIашагIтоха ях вай, бакъахьара гIулакхаш чакхдалар дезаш. Цо Iалашдергда Iоаткъам мелбар, «шийла тIом» бизза дIабаккхарна мел эшар де а деза. Кхыча гIулакхашка хьажар, вIаьший дувцача дешай тIеххьарча хана дувца мегиргдолаш а дар. Цу тайпара, ший хан-ханара, хьалхинна даьнна хьаэтта дунен халкъашта юкъера гIулакхаш хьожаш къоастадар бакъахьа а кхетам болаш а да.

Цхьабакъда, из иштта хилар ца дезе а, малхбузен мехкий хьалхале лелаеча гIозараша дунен кхохкам мелбалар ца ловш, «шийла тIом» дIабаккхар а герз хьадар соцаде а тагац, цунна меттел дувца увттаду барта ва хала дола е вIалла из де йиш йоацаш дешаш, цул совгIа уж дешаш ультиматума хьисапера а увттаду. Цар йоах, нагахьа цар хьаувттаду дешаш къоаста ца дойя вIашагIкхета а дезац, Советски Союзаца барт а булургбац.

Сенна леладу из? Совещани ярга цу тайпара бустам болаш тIабоагIача наха, дунен халкъашта юкъера кхохкамера хьал мелде гIортара меттел, из хьал кхы тIа чIоагIдарна де мел дезар ду, тIема психоз йIоахъеш, цунца цу кхохкаденна латтача хьалах аттагIа пайда эцарна, нах тIемах кхерарагI пайда эцаш шоаш бIаьхий халара оагIора кхоачашду цар из гIулакх. ХIаьта вай, машар оагIонгахьа дараша, тIехьа ца доаккхаш чакхдаккха гIерт вIашагIкхетар лакхарча боараме хургдолаш дIадахьа, къоастаде хьаэтта дола дешаш шинна а оагIорахьара раьза долаш къоастаде, цунца пачхаьалкхенашта юкъера гIулакхи хила еза Iиморзои оттае. Цу тайпарча Iи мерзача гIулакхо торо хулийтаргъяр, бIаьстан бIайхача михо санна ша бошабе, дIохденнача лаьтта сихагIа керда хIамаш дегIадахкарна йиш хулийтаргъяр, пачхаьакхенашта юкъера тешам чIоагIбергбар, дегIа а доагIаш чIоагIлургдар машара гIулакх.

Шек вала йиш йий те, дунен халкъашта юкъера кхохкам мелбарна Советски Союза халкъий санна, Американ ВIашагIтехача Штатий, Англен, Францен, Германен, иштта дерригача кхыча мехкий халкъий хьашташ уж хиларах. Цудухьа да дунен общественни кхетамо а дукхача мехкий правительстваша а дика могаеш Советски правительстван керда машарера предложенеш тIаэцар.

Инден премьер-министра г-н Дж. Нерус Советски правительствос даьча Кхайкарала духьал ше яьйтача послане тIа йоах:

«Тхо раьза да шуца, лакхача боарама тIара из совещани хилар дезаш а хиланза даргдоацаш а хиларна. Цу тайпара йола Совещани дика хеташ тIаэцаргья, кIезига, е дукха доакъашхой болаш из хуле а».

Данен премьер-министра г-н Х. К. Хансена ше датски парламенте къамаьл деш аьлар:»

«Тхо, датски оагIорахьара бакъахьа хеташ да лакхарча боараме йола из совещани Малхбоаленнеи Малхбузеннеи юкъе чакхяьккхарна, цунца сона хетачох, ше вар соца раьза а хургва. ХIанз укх сахьате, цу тайпарча переговорашка дакъа лоацаш малагIа мехкаш хургда ха йишъяц цхьаннена а. ХIаьта из дош тхона тIадоагIе, аз лерхI, цу севещане дакъа лаца нагахьа тхоаш тIахьехе, цига дахкар тIаэцаргда оаха» аьнна.

Афганистана премьер-министра г-н М. Дауда йоах:

«Йоаккхийча державай хьалхале лелаераш шоаш вIашагIкхетарна Советски правительстван предложени хьаллоацаш, Афганистана правительствос лоархI, из дика пайдан гIулакх хилар а дунен халкъашта юкъера кхохкаденна дола гIулакхаш дIадахарна а хIанз йолаш йола дукхагIа йола холонаш къоастаярна а кхетам болаш гIулакх хилар».

Дуккхача пачхаьалкхений правительствоша шоаш жоп луш яхкийтача посланеш тIа пачхаьалкхений эггара керте латтарий совещани гулъяра уйла могаеш дувц, цу жопашка чухь тайп-тайпара уйлаш яле а.

Мишта тIаийцар Советски Союза предложенеш малхбузерча пачхаьалкхений хьалхале лелаераша? Конгрессага яхьийтача «Мехка хьалах» яхача США президента послане тIа йоах:

«Вай ала хьашт хургдолчун маIан ерда: «Гайна-ганза, вайна хьалхашка латтача халача дешай духхьал цхьа соцам мара хила йиш яц.

Дерригa дуне декхарийла да тIехьтIехьагIа хIама доxаду низ сов бувла герз хьадар тIагIертта сихдеш бода хIанзара болам соцабе а, бIаьхбенна машар оттабе тIабодача новкъа тешам бенна тIадерза а.

Толам баккха вай эггара боккхагIа бола тешам латт дерригача дунено а мукIарло деча бакъдолчох: дерригача дунен тIарча наха, шоаш нах хиларах, машар массаз а бийзаб, машар хIанз а беза.

Цу тайппара берриганешта дезар гIулакхаца дIадахьа никъ лохилга да декхар.

Цу гIулакха алхха машара дешаех кхоачам хилац. Из дарна машара гIулакхаш эш».

Из я а я, эрсий кицо яххача тайпара, жIали доалла моттиг.

Цхьа хIама къердаду господина Эйзенхауэра, хIанз аз дувцаргда шоана из.

Машарах дола духхьал цхьа дешаш дийза ца Iеш, машара гIулакхаш а деза яхача господина Эйзенхауэра дешашта раьза хила мегаргва. Цхьабакъда из шинна оагIонгахьара хила деза, духхьал цхьан Советски оагIонгахьара хинна а ца Iеш. Советски Союзо гIулакхаца дIахьокх ше машара тIаккхувш хилар. Вай правительствос кхычарга ца а хьежадеш духхьал ше ший эскар 1.800 эзар саг кIезгдир.

Дунен халкъашта юкъера кхохкам мелбарна а «шийла тIом» соцабарна а пайдане дола арахьарча политикан дукха гIулакхаш даьд вай, Порккала-Удде а Порт-Артуре а хинна воай тIема базаш дIаяьхар вай, ГДР-ра воай эскар 30 эзар саг кIезгдаьд, Австрецара машара гIулакхаш вIаштIехьадаьхад, Японеца тIеме хилар дIадаькккхад, дуккха а даьд машара гIулакх чIоагIдарна. ХIаьта Советски Союза иштта хаьдда леладаьча машара гIулакхашта жоп луш США-н Англен, Францен правительстваша ер даьд ала, даь хIама дац.

МалагIа машара гIулакхаш да уж господин президента дувцараш. Бакъда, дуне хьеж, юххера а США-н, Англен, Францен, Малхбузен Германен правительстваша шоай дакъа маца лоацаргда а «шийла тIом» дIабаккхеи дерригача дунен тIа чIоагIа машар оттабеи новкъостал дергдола машара гIулакхаш дIа маца доладергда а. — Кертерадар из да. (ТIоараш тох).

Советски Союзо гIулакхаца дIахо хьош да машар чIоагIбе а дунен халкъаш кхерамах лораде а ше йизза гIерташ хилар.

(ДIахододар 3-га оагIа тIа).

Дунен халкъашта юкъерча цхьадолча гӀулакхех

1958 шера 22-ча январе Белорусски ССР-а юрта боахаман дикагӀча болхлой совещане Н. С. Хрущевс даь къамаьл

(ДӀахододар).

СССР-а Лакхехьарча Совета постановлени кхоачашъе кхы а 300 эзар саг, царна юкъе Германски Демократически Республикерча эскарцара 41 эзар саг, Венгрера 17 эзар саг а волаш, эскар кӀезгде аьнна соцам баьб Советски правительствос.

Уж деци машара гӀулакхаш, «шийла тӀом» дӀабаккхар а дунен халкъашта юкъера кхоккам мелбар а шоаех тийшаь дараш, господаш Эйзенхауэр, Даллес, кхыбола господаш?

ХӀаьта са цӀаькха а белгалдаккха безам ба уж тайпа машара гӀулакхаш духхьал Советски Союзои машар безача кхыча мехкашеи даь ца Ӏеш, Малхбузерча массайолча паччахьалкхенаша а дедезаш хилар, тӀаккха тешам болаш ала йиш хургья дерригача адамашта дага доахка дешаш ка йоалаш чакхдаха йиш я аьнна.

1957 шера 10 декабре Советски правительствос яхьийтача Посланена ше жоп луш США президента ше раьза ва аьлар Советски правительствос Малхбузен а Малхбоален а паччахьалкхений деятелий совещани е аьнна йолча предложенена.

Цун послане тӀа йоах:

«Со кийча ва советски хьалхале лелаерашца вӀашагӀкхета хьай послане тӀа Ӏа хьоаяь предложенеш а аз айса увттаю предложенеш а ювцарна, из ший моттиг хургйолаш хиларах тарра, из дале а вож дале а вай дувца оттадеча деша хьакъехь бехктокхам тӀаэцаш бола кхыча паччахьалкхений хьалхале лелаераш тӀа а болаш».

Цхьабакъда, господин Эйзенхауэра предложени увттаю паччахьалкхений эггара керте латтарий совещани хилалехь дунен халкъашта юкъера проблемаш шоаш маярра ювцарна кхыча паччахьалкенашцарча гӀулаккхий министрий совещани е еза яхаш. Цун послане тӀа йоалаю предложени, паччахьалкхений эггара кертера барий совещани хилалехь, «чоалхане дешаш хьалхехьа а дипломатически каналашка а вай кхыча паччахьалкхенашцара гӀулакхий министрашка а гӀолла къоастадаь хургдолаш, вай соцамаш дарна хьаэца йиш йолча формах проблемаш оттаяь хургйолаш, паччахьалкхений эггара кертера барий вӀашагӀкхетаро машара гӀулакх а дерригача дунен тӀа нийсхо оттар а чӀоагӀде тешам чуболийтарг хиларах цунца теша йиш хургйолаш» кийчъе еза яхаш.

Деррига дика лел аьнна хеталу. Ший послане тӀа господин Эйзенхауэра ю ер тайпа «торжественни а категорически а йола заявленеш»:

1. ВӀашагӀкхийттача Штаташа цӀаккха хьаллоацаргдац моллагӀа йолча а коллективни оборонан организацен е цун члена — паччахьалкхен агрессивни гӀулакх;

2. ВӀашагӀкхийтта Штаташ массаз новкъосталде кийча я ВӀашагӀкийттача Къамаша цхьа мохк е массехк мохк кхерамах лорабар а доацаш деррига мехкаш кхерамах лорадарца доладаьча дикача гӀулакхашта.

Хоаста ца йича йиш яц г-на Эйзенхауэра уж тайпа заявленеш. Цхьабакъда, мишта тарлургья уж цу морча совещане Малхбоален Европен мехкех, вешта аьлча халкъа демократен мехкех дола дош дувца хӀаьта иштта Германски Демократически Республика дӀаяккха лерхӀаш Германи вӀашагӀтохара дош дувца яхаш президента дӀадехарашца?

Халкъаша шоаш дегӀадахкара никъ шоай лоӀамах харжача халкъа демократен европейски мехкий дешах санна, германски дешах а шийна хетар дуккхаз а яьхад Советски Союзо.

Цу дешаех йола Советски правительствон уйла США-н президента йовзаш я.

ХӀаьта а господин Эйзенхауэра жоп луш йолча ший послане тӀа язду:

«Сона хов, Шун правительство уж дешаш дувца, дунен халкъий гӀулакха лоархӀам болаш хиларах тарра, цу дешашка хьажа ца ловш, юхагӀерташ хилар.

Из дар цхьаькха а 1955 шера Женеве воай совещани хиннача хана вай дийцарех цхьа дош. Цу хана оаш лаьца позици яр, из дош вай совещане дувца бахьан дац а иштта из дувцар Малхбоален Европан паччахьалкхений чурча гӀулакхашта юкъе гӀертарга хургда а яхаш.

ХӀаьта тӀехьагӀа хиннача событеша бакъданзарий, уж дешаш дувца яхаш предложени увттаяь со бакъ хиннилга?

Дувца дезаш дац, Венгре хиннача событеша а цу деша хьакъехь ООН Генеральни Ассамблеяс цхьа барт болаш гӀулакх оттадаро а хьахьокх, Малхбоален Европан хьалаш духхьал чурча гӀулакхий проблема хинна ца Ӏеш кхы боккхагӀа лоархӀам бола дош хиларах тарра, дерригача дунен тӀа цунга хьежалга. Аз ях, хӀанз вай из дош дувца оттаде деза. Из иштта дувца оттадар тӀехьа а ца доахаш, тӀагӀертта динза даргдоацаш да».

Фу де гӀерт господаш Эйзенхауэри Даллеси? Хьагучох, уж гӀерт Советски Союзера социалистически лоаттам халкъа демократен мехкашкара халкъа-демократен лоаттам дӀабоаккхилга вӀашагӀа а кхийтта вайца дувца. Хьагучох, царна деза, вай социализм хьалъелга дитар а капиталистически порядкаш юхаоттаяр а. Кхыметтел цхьабараша дувц социалистически мехкий халкъашка социализманна тӀехьа да шо е капитализманна тӀехьа да шо аьнна хатта деза яхаш.

Со декхарийла ва цу господашка шоана истори дицденнад мотт сона аьнна ала.

Советски Союза халкъаш уж дешаш дувцаш вӀашагӀкхийтта хиннад Американ ВӀашагӀкхийттача Штаташца, Германеца, Францеца, Англеца, Японеца, кхыча паччахьалкхенашца. Вай мехка Советски Ӏаьдал оттадаьча хана, Советски Республикан халкъаш, тӀом а сацийта, Коммунистически партеси цун сийлахь-воккхача баьччас В. И. Ленинеи хьалхале а лелаеш машаре социализм хьалъе доладеннача хана фу дир цу мехкий паччахьалкхенаша?

ХӀаьтта яь къона Советски паччахьалкхе агара а ялалехьа йийна дӀаяккха вай мехка шоай эскараш дахкийтар цар. Англес ший эскараш доаладир Архангельске, Мурманске, вай мехка къулбехьа, ВӀашагӀкхийттача Штаташа — Архангельске, Мурманске, Дальни Востоке, Японес — Владивостоке, Францес — Одессеи вай мехка къилбаседеи, Германес Украинан дикагӀа йола районаш дӀалийцаяр, Пилсудскен Польшас ший эскараш Киева тӀадерзадаьдар. Капиталистически 14 паччахьалкхен эскараш къонача, чӀоагӀъяланза йолча Советски паччахьалкхенна тӀалетар, цу хана доладелар дерригача халкъашка хаттар де: капитализм юхаоттаелга хьаллоацар а малав, болхлой классои къахьегача ахархошеи даьхараш хьаллоацар а малав, аьнна. **(ЧӀоаггӀа тӀоараш тох).**

Кхаь шера лаьттар дерригача халкъашка ду из хаттар. Фу хилар цох хӀаьта? Советски халкъо, ший цӀий Ӏо а ухийташ, ювца хазанза йола халонаш: моцал. шелал, эшашдар ла а ловш, цхьа барт болаш, бе герз а доаллаш шийна дукха деза ший Советски Ӏаьдал хьаллаьцар.

Цо керта юккъе теха йохайир Россе чухьара контрреволюци, кхыча мехкашкара баьхка, вай Даьхен кортамукъали из ший лоӀамех хилари дӀадаккха тӀакхайда кхыча мехкий интервенташ ший лаьттара кхайсса ара а ахийтар. **(ДӀаьхденна чӀоаггӀа тӀоараш тох).**

Цу тайпарча политикан оагӀонгахьа болча а цунна тӀеххьа болхача а господашта империалисташта тоъала деций из? Тоъал кхетаме аьннадеций вай халкъо ше хьанна тӀехьа да — социализманна тӀехьа да е капитализманна тӀехьа да? Цу хана хьано ухийтар вай мехка из эскар? Английски правительствонна керте латтар цу хана Ллойд Джордж, хӀаьта военни министр У. Черчиль вар; Францен президент цу хана Паункаре вар, хӀаьта премьер-министри военни министри Клемансо вар; Американ ВӀашагӀкхийттача Штатий президент Вудро Вильсон вар (дагадагӀац сона, цун когаметта мала эттар а, хӀаьта цо йолаяь хинна «переговораш» советски халкъо хьанца чакхъяьхар а). Польше Ӏаьдала доал деш вар пан Пилсудский. Советски халкъаца уж тайпа «переговораш» е гӀийртача цу господех дуккхабараш хӀанз дунен тӀа болаш бац, цхьабакъда цхьабараш дийна ба. ХӀанз «хаттар» дара оагӀонгахьа бараша бакъахьа дар Советий Республиканна духьал интервенци вӀашагӀъелларашца дагабоалаpe, бакъахьа дар цу тайпа «переговорехи» «хаттарехи» фу хул-хьогӀ, аьнна царца уж дагабоаларе. **(ЧӀоаггӀа тӀоараш тох).**

ТӀехьагӀо, цхьадолча мехкашка доал фашисташа каралаьцача хана, уж а гӀертар из тайпа «хаттараш» дар вӀашагӀдолла. Гитлера коммунизманна духьала тӀом хьоабир, коммунизм хӀалакьергья ше аьнна, дӀа а кхайкадаь. Германе, низаца ший кара доал денача хьалхарча деношка денз волавелар из тӀема кийчвала. Цунна гӀо дир Американ ВӀашагӀкхийттача Штатийи цхьадолча кхыча мехкийи монополистически гӀозараша. ЧӀоагӀа къахьегаш гӀийртар уж Германи Советски Союза духьала лотае. Фашисташ сий доацаш, тийшача балхаца тӀалатар вай Даьхенна. Из дагадохийта деза вай г-на Аденауэра, хӀана аьлча, фашистски Германе гӀаьрхочун хьисапе Советски Союзах тӀалатилга дицденна хила мег цунна. Гитлер, Геббельс, иштта кхыбараш а увгӀар Советски Союз — топпара когаш тӀа латта колосс я яхаш. Цхьаболча малхбузехьарча политически деятелаша фашисташта керте латтачарна лерге шишпиш делладар, немецки танкаш даьтта чу урс додаш санна, Советски Союза «дегӀа» юкъе чугӀоргья яхаш. Цу тайпарча политико Гитлера могадора, цун безам тӀабохийтар гӀаьрхой гӀулакхаш леладарна. ХӀаьта немецки фашисташта хетар Советски Союзах латарца цар эскараша цхьа атта прогулка ергйолаш санна.

ЦӀаьхха латарахи хӀаьта вайна пайдане доацаш эттача гӀулакхехи пайда а ийца, немецки эскараш Москванеи Ленинградаи гарга кхаьчар, Сталинградага кхаьчар. ХӀаьта сенца чакхдаьлар из? Германски фашистски паччахьалкхе ерригa а йохаярца чакхдаьлар. Советски тӀема Низаша, шоай сийлен Даьхен тӀема гӀеттача дерригача советски халкъо фашистски аькхан фоарт йийра, гитлеровски армеш йохайир, хӀаьта цунца цӀаькхаа дӀахьекхар социалистически лоаттам чӀоагӀа бац яхаш авантюристически уйлаш дагаехачарна малагӀа дакъа кхоачаргда.

Советски эскар гитлеровски эскарех тӀагӀорттаме латаш хиннача хана, немецки мохкдӀалацархоша дӀалийцача мехкий халкъаша шоай мехкашка фашизма духьал партизански тӀом гӀоттабир. Советски ТӀема Низаша фашизманна духьал лоаттабаьча къовсамца ший хана дакъа лоаташ хилар Польшан, Албанен, Югославен, Чехословакен, Болгареи, Румынен, Венгрен болхлой класси къахьегама ахархойи, цар шоай коммунистически партеша хьалхале лелаярца доккха дакъа лаьцар гитлеровски ордаш йохаярна. Фашизм йохаярах, цхьадолча мехкашка халкъан-демократически революцеш хиларах халкъаша шоай мехкашка халкъан-демократически лоаттам оттабир.

Кхадж тассар деций из, новкъостий? Халкъаша, марксизма-ленинизма байракха шек доацаш кӀал а этта, шоай боахам, шоай халкъан паччахьалкхе, шоай общество социалистически наькъаца дегӀакхувлача Европан мехкашка дерригача халкъашка даь хаттар децарий из? **(ДӀаьхдаь тӀоараш тох).**

Кхы фу «хаттар» де гӀерт халкъашка господаш империалисташ? Халкъий лоӀам кхайкабара нийсагӀа бола никъ бецарий из? Хетаргахьа, уж гӀерт низаца социалистически мехкий халкъашта капиталистически порядкаш дӀакачйохха.

Ай, цу тайпарча «хаттара» метод цар вай мехка ма таьхкайий. Дагалацал 1919 шу, ерригa а хӀана яц аьнна СибирегӀе дӀа а лаьца, Колчак Москвана тӀаволавенна ха, Юденича революционни Петрограда кхерам тессаш хинна ха, Деникина кӀай эскар, Орел кара а лаьца, Тулана тӀадоладенна, Москвана тӀагӀерташ хинна ха. Лоадам боаццаш дола лаьтта мара мукъа дацар цу хана советски мехках. Цхьабакъда болхлой классеи къахьегама ахархойи къовсама керте эттача вай партес чӀоагӀа къахьегарца Советий Республикас юхатехар интервентий тӀагӀортами чухьара контрреволюции. Советски халкъо, халкъан дувцарашца вувцаш волча турпало санна, доаржадир ший низ бола баламаш, хӀама ца юташ дохадир контрреволюцен низаш, хӀаьта ший наьна лаьттара интервенташ лелха а бир.

МоастагӀащарча къовсамца дакъа лаьцар дерригача адамаша. Вай партен, вай халкъа сийлахь-воккхача баьччо В. И. Ленина парти а халкъ а сийрдача идеяца кийчдир, болхлой классо, дерригача къахьегамхоша шоай кортамукъален тӀехьа, капиталисташ а помещикаш а боацаш керда вахар хьалдара тӀехьа лоаттабеча къовсама наькъаш хьахьийкхар. Болхлой класс, деррига халкъ, Ленина идея, Ленина хьахьийкха никъ хьал а лаьца, вай Коммунистически партена тӀеххьа марксизма-ленинизма новкъа дӀадахар. Иштта, ший кортамукъален тӀехьа къовсам лоаттабеш, къостадир вай халкъо ший никъ, ший паччахьалкхен лоаттам харжара дош.

Шоай вахара кхела бизза дай болча, керда вахар хьалдеш болча эггара демократическегӀа йола общество хьакхеллача Советски Союзеи халкъан демократен мехкийи къахьегамхоша шоай паччахьалкхений конституцешка хьежжаи шоай кортамукъача лоӀамцеи машаре дегӀадара хьал тӀа хорж шоай Ӏаьдала органаш. Паччахьалкхен Ӏаьдала органашка хоржамаш деча хана шоай халкъий дикагӀа болча къонгаштеи мехкараштеи тӀехьа кхаж тоссаш, къахьегамхоша боккха тешам лу царца, коммунизм хьалъяра гӀулакх цӀена а тешаме а леладар царна тӀа а дул.

ХӀаьта укх сахьате, вай халкъ Советски Ӏаьдал латтача шовзткъа шера ше даьхача толамех пайда эцаш доаллача хана, господаш империалисташ гӀерт из цу цаӀ мара боацача нийсача а таьхка баьннача а наькъа тӀара даккха. Цхьабакъда, господаш, зама а из яц, хӀаьта иллеш а кхыдараш да. **(ЧӀоаггӀа тӀоараш тох).**

МоллагӀча мехка паччахьалкхен лоаттамах дола дош — из цу мехка халкъа чухьара гӀулакх да. Кхетадеш да, из дош «шийла тӀом» дӀабаккхареи е герз кийчдар сихдар юхатохареи дешашта вӀалла тара доацилга. Нагахьа санна малхбузехьарча мехкий паччахьалкхений цхьабола деятелаш халкъан демократен мехкашкарча социалистически лоаттамах дола дош дувца оттаде безам болаш бале, социалистически мехкий викалаша ала йиш я: тӀаккха къоастаде дезаш хила мег, кхы дукхача хана хургбий-хьогӀ империалисташ капиталистически мехкашка доалдеш а, хӀаьта Ӏаьдал къахьегамхошка дӀадала ха хьатӀаэтта ецийхьогӀ, яха дош а. **(ТӀоараш тох).**

ХӀана лоархӀ оаш, г-н Эйзенхауэри г-н Даллеси, оаш халкъа демократен европейски мехкашкарча социалистически лоаттамах, Советски Союзах дола дош дувца оттаде мегаргдолаш, безам хӀана бац шун, капиталистически мехкех иштта дола дош оттаде кхыча мехкашта нийсса бокъо яла?

Цхьабакъда вай отта а дац е оттаде гӀерташ а дац из дош дунен халкъий викалаш вӀашагӀкхийттача дувца, хӀана аьлча, из дош хӀара халкъа шийна дезача тайпара къоастаду. Вай латт цхьайола паччахьалкхенаш кхыча паччахьалкхений чухьарча гӀулакхашта юкъе ца гӀертара позицеш тӀа.

ХӀаьта вай ях малхбузехьарча мехкий викалашка: машаре цхьана дахара политика а лелае вай, хӀаьта чухьарча гӀулакхашта юкъе а ма гӀерт вай. Цхьайола паччахьалкхенаш кхыча паччахьалкхений чухьарча гӀулакхашта юкъе гӀертар, историех зеденначо хьахьоккхача бесса, шийна тӀехьа къовсам, тӀемца вӀаший латар-тохар доаладанза Ӏийна дац. Цунна тарра историех зеденначо хьахьокх, капиталистически Ӏоткъама кӀалхара дайннача халкъашта империалисташ шоай лоӀам качболла гӀертар а империалисташта эхь а долаш уж эшарца чакхдаьннилга. **(ТӀоараш тох).**

Иштта я цу деша хьакъехьа йола вай уйла.

ХӀанз дувцаргда вай германски дош. Цхьайолча малхбузехьарча державай хьалхале лелаеча гӀозараша паччахьалкхенашта керте латтарий совещане вӀашагӀтохара хьакъехьа къамаьл дола ма делла а, динза даргдоацаш лоархӀ хьалхарча плане иштта цӀи йола германски дош дувца оттадар, хӀаьта дунен халкъий совещанегара духхьала из дош дувцар хьадеха дезаш санна а лоархӀ. ХӀаьта фуд из германски дош яхар таханарча дийнахьа латтача хьал тӀа? Из эггара хьалха хӀанз Германен территорен тӀа йолча тайп-тайппара системаш йолча суверенни шин паччахьалкхенна юкъера гӀулакхий дош да. Из цаӀ йолча, машар безача, демократически паччахьалкхе санна йолча, Германен къаман цхьоагӀо юхаметтаоттаяра духьа цу шинна паччахьалкхенна юкъе контакт оттаяра, уж гаргаозара уж паччахьалкхенаш моллагӀча формаца дале а, вӀашагӀтохара проблема я.

Советски Союзо цкъа мо, дуккхаза а гучаяьхай цу деша хьакъехьа йола ший уйла, германски дош германски халкъо ше мара къоастаде йиш яц а яхаш. Советски Союзо ший оагӀонгахьара гӀо дергда Германи вӀашагӀтохара гӀулакха. Мишта дӀадахьа деза из тайпа вӀашагӀтохар? Сона хетачох, из немцаша шоаш къоастадергда. Гучох, г-на Аденауэра безам хургбац Малхбузен Германера боахам социалистически наькъа тӀа баккха. Гучох, Германски Демократически Республикан къахьегамхошта а дезаргдац шоай социалистически коталонаш дӀаяхар а, капитализм юхаоттаяр а. Цудухьа бакъе еза Германе тайп-тайпара социальни системаш йола ши паччахьалкхе хилара исторически факт: социалистически Германски Демократически Республикеи Германен капиталистически Федеративни Республикеи. ГДР-а правительствос хьаькъал долаш предложени яьяр: мехка цхьоагӀо машаре юхаметтаоттаяра духьа цкъарчоа арахьарчеи чухьарчеи цхьадолча дешай юкъара политика дӀаяхьара духьа шиъ суверенни паччахьалкхе вӀашагӀкхийтта Германски конфедераци вӀашагӀйолл вай, аьнна.

Германски деша хьакъехьа хинна Советски правительствон ерригa предложенеш а, хӀаьта шиъ суверенни германски паччахьалкхе йолаш хилар бакъдолга а теркал а ца деш, г-на Эйзенхауэра ший посланеца юха а дӀадех «вай барт баьча тайпара, кортамукъача хоржамашца Германи вӀашагӀтоха хӀанз вай хьинаре доладелар».

Цхьабакъда ховш ма дий цу тайпара барт цӀаккха а баь ца хиннилга! Цунах шерра язду буржуазни малхбузен прессо, хӀаьта царца цхьана американски газеташа а журналаша а. Иштта, масала, американски историко Ф. Шумана язду: «Кхетаде магац сона, Германен хьакъехьа йола советски политика редакционни статьяшцеи официальни къамаьлашцеи юхамаччахьа яхаро фу лерхӀ, из дош тувладар деций. Юха а сенна дувц, Россен хьалхале лелаераша Женеве 1955 шера рейх юхаметтаоттаяр тӀаийцар, амма тӀехьагӀа шоаш тӀаийцача декхара тӀера а баьлар уж яхаш? Паччахьалкхений керте латтараш вӀашагӀкхийтта хиннача цу совещане барт баьбар, кортамукъача хоржамашца Германи юхавӀашагӀтохар германски халкъа а европейски кхерамзен а хьашташка хьажжа де дезилга.

Женеве а, Женевал хьалхагӀа а, Женевал тӀехьагӀа а германски агрессес хьоабаьча дунен шин тӀема тӀа кхыча дакъалацархошта юхе эггара низкъалагӀа дола зенаш хиннача мехка хьалхале лелаеча московски деятелий бӀаьш хулча политически заявленешцеи дипломатически ноташцеи белгалдаьд Германен демилитаризацени нейтрализацени плана юкъера «европийски кхерамзе» яхар фуд.

Вай цунна хьашт дале раьза хила а, хьашт дале раьза ца хулаш Ӏе а йиш йолаш да. Цхьабакъда, сона хетаргахьа, «дог цӀена дац» яха бехк тӀабехкар пайдане дац».

Вай яха а яьхад, хӀанз а ях, халкъан демократен гӀулакх санна, германски гӀулакха а хьакъехьа, господаш Эйзенхауэра, Даллеса, Аденауэра уж дешаш увттадеча бесса — тхо вӀашагӀкхета дага долаш дац. Цу дешай хьакъехьа йола вай позици шаьра йовзаш я.

«Тахан дерригача дуненна хьалхашка латта эггара лоархӀамегӀара дош а лоархӀаш» г-н Эйзенхауэра ший послане тӀа белгалдоакх, тӀема лаьрхӀа йолча снарядашта тохкамаш дарна космически (планеташта юкъерча) яьссача моттигех пайда ийбелга а, хӀаьта иштта планеташта юкъерча яьссача моттигех пайда ийбе лаьрхӀа дола герз хьадар соцаделга а.

Из дош хиннадоад из царна дагадаьлар! Вай ях: хьадувла соцадайтаргда вай атомнии водороднии герзашта тохкамаш делга. Из герз хьадеш да США, Англе, Советски Союзе, хӀаьта иштта Францес а кастта шоайцига хьадергдолаш а да йоах из. Цу герза тохкамаш ца дайтара хьакъехьа барт буларгбар цхьатаррача бокъонех. Из барт кхоачашбарна контроль лоаттае хала хургдацар, хӀана аьлча хӀанз болаш болча техникан боарамах къайла дохьалургдац атомнии водороднии бомбаш лелхийтилга.

Цхьабакъда вайга йоах: хьадувла контроль оттаергья вай. КъайлагӀа бомбаш лелхийтилга дӀадоаккхаргдолаш йола пайдане контроль оттае воаш кийча хилар вай дӀаяьхад. Цхьабакъда малхбузехьара державаш, атомнии водороднии герз дӀадаккхарца дувзаденна а долаш къоастаданза диса дешаш къоастадарна новкъарле а еш, хӀанз хьаоттадер геттара керда дош да — космически (планеташта юкъера (яьссача моттигех пайда ийбелга дӀадаккхара хьакъехьа, вешта аьлча континенташта юкъера баллистически ракеташ дӀайоахилга. Сабарделаш, Советски Союзага уж тайпа ракеташ йолаш я, хӀаьта малхбузехьарча державашка уж яц. Цу тайпара герз дӀадаккхарах долча дерригача дешашта юкъера США-н правительство хьадаккха гӀертар алхха цхьа дош — континенташта юкъерча ракета хьакъехьара дош, хӀаьта дуккха а адамаш хӀалакдеш дола герз дӀадаккхарна цхьаккха хӀама де а ца ловш. США-н цу предложене маӀан латт, США-н территорена кхераме хила мегаш дола герз дӀа а даькха, деррига дунен кхерама кӀал лоаттаде США-на ловш дола герзий кхы мел дола тайпаш шоай кара долаш хилийтарах. Долче, уж гӀерт шоашка доацаш дар дӀа а даькха, дӀахо а шоаш герза кийчбала. А, господаш, ишта хулаш хилац.

Кхетош да, космически яьссача моттигех пайда ийбара тӀехь лоаттаеча контрола хьакъехьарча деша лоархӀам ца бича мегаргбоацилга, цхьабакъда герз дӀадаккхарах долча дерригача дешай дакъа а лоархӀаш хьисап ца дича даргдац цу деша, атомнии водороднии герз дӀадаккхара хьакъехьара дош шийца а долаш. Машар чӀоагӀбаргӀоне, герз дӀадаккхарах долча дешашта барта дахкаргӀоне континенташта юкъерча баллистически ракетий хьакъехьара дош а дувца кийча хургьяр Советски Союз-м, нагахьа санна малхбузехьара державаш атомнии водороднии герз дӀадаккха цунна тохкамаш делга сацийта, США-с Советски Союзан кхыча социалистчически мехкаштеи гобаьккха яхкаь тӀема базаш дӀаяха раьза хулере.

США-н империалистически гӀозараш шоай тӀема базаш дӀа ца а йоахаш йита гӀерт, вайна лоалахарча мехкий территорешкара ракеташ чухехкарна стартови площадкаш яхка гӀерт, цу тайппара хӀара денна вайна кхерам тӀатувса гӀерт. Советски городаш лаьттан букъа тӀара Ӏошаьръергья шоаш а яхаш. Бакъдар мадий из — вай мича тувс воай базашца США-на кхерам тӀа (вай вӀалла а мичай цхьанна а мехка воай тӀема базаш), хӀаьта малхбузехьарча державаша Ӏалаьмате дукха йохкаш латт уж тайпа базаш. Цхьабакъда вай дӀаях: нагахьа санна американски тӀема базаш Советски Союза доазонашта гарга яде, хӀаьта Советски Союз а яц-кх цу базашта гаьна. ХӀаьта ханза, нагахьа санна агрессораша тӀом хьоабойя, Советски Союзага долаш да цу базаех залгӀа яь а ца Ӏеш, царел дуккха а гаьнагӀа ядача моттигашта хӀалакьеш юха хӀама тохаргйолаш дола кийчденна даьнна, тоаденна герз.

ТӀаккха юха, хьадувла, цхьанне вож кхераве ца а гӀерташ, хьаькъалца уйла а йийя, дерригача дунен тӀа машар чӀоагӀбарна цхьатарра гӀойле хургйолчча тайпара барта дувла вай латташ бола «шийла тӀом» дӀабаккхара, сихденна тӀема герз хьаделга сацийтара гӀулакха а паччахьалкхенаш машарца яхаргйола хьалаш оттадара гӀулакха а. **(ДӀаьхдаь тӀоараш тох).**

Массехк дош ала безам ба са, Советски правительствоца барта ваха хала да, хӀана аьлча атеистех, даьла воацачарех из латтандаь, хӀаьта малхбузехьарча державай правительстваш дина хьехамца лелаш а йоландаь яхаш г-н Эйзенхауэра дувцачох лаьца. Цудухьа, йоах, мишта дувцалургда из саннарча правительствоца, нагахьа санна даьла хьехамца гӀулакх доацаш из хилча.

Господина Эйзенхауэра йоах, «кхоане даьла воацаш йолча регламентированни паччахьалкхен идеян яц, даьлах кхераш долча адамий, дерригача дунен тӀарча машар безаш долча адамий я».

Дунен адамашта хьалхашка цхьан тайпара вай сий доаде гӀерташ хулчоа тарва президент, советски хьалхале лелаерашца, даьлах тешаш уж боацандаь барта ваха хала да, аьнна белгалдаккха гӀерт из. Из ала гӀерт, атеистически уйлан тӀа латташ йолча правительствос зулам леладу, хӀаьта даьлах тешаш йолча правительствогара беркат доал, аьнна.

Г-н Эйзенхауэра шийна дика хов из бакъдоацилга. Бакъдараш белгалдаха безам ба са, хӀаьта бакъдолчар яхар ерда.

Тхо даьлах тешаш а шоаш леладер даьла хьисапашкара а да яхаш болча наха агрессивни тӀом болабир Египета духьала. Даьла воацачар, Советски правительствос хьоабаьбац из тӀом, Англен премьер-министро г-н Иденеи Францен премьер-министро Ги Моллеси жӀарга кортош теха шоаш баьнначул тӀехьагӀа приказ деннад английскии французскии эскараашта Каире бомбаш чутоха, сатийна машаре бахаш бола нах, кхалнах, боккхий нах, бераш доаде, аьнна.

Хьалхале лелаераш атеисташ болча Советски Союзо машар безаш йолча кхыча паччахьакхенашца цхьана хӀаьтте а Ӏалаьмате чӀоагӀа къахьийгар из тӀом сосабара гӀулакха. ХӀаьта, массанена а махарра, Советски Союзо цу гӀулакха даь новкъостал доккха дар. Долче, шоаех даьлах тешаш бола нах лоархӀачар даьла раьза волаш дола гӀулакхаш да оаха леладераш а яхаш, тӀом болабаьб, хӀаьта атеистех латтача Советски правительствос ший хур даьд из тӀом соцабар духьа. Хаттар доагӀа: малагӀчар мораль йола чӀоагӀагӀа, малагӀчар мораль йола нийсагӀа?

(ДӀахододар 4-ча оагӀо тӀа).

Дунен халкъашта юкъерча цхьадолча гӀулакххех

1958 шера 22-ча январе Белорусски ССР-а юрта боахаман дикагӀча болхлой совещане Н. С. Хрущевс даь къамаьл

(Йистедоалар).

ДӀахо. Даим даьлага кхайкаш болча цхьайолча правительствай хьалхале лелаераша шоай хур дир Турцега Сирена духьала агрессивни тӀом хьоабайта гӀерташ Дукха цӀий ІогӀоргдолаш бола керда тӀом. гӀатта кийчбеннабар цу районе. Ше дича хург мелдар дир Советски Союзо тӀом ца хьайтарна. Духхьал дӀаала деза, Советски Союза, Советски правительствон йоккха сийле из хилар.

Наьха динах тешаргеи цар цӀокай бесашкеи ца хьожаш машар чӀоагӀбара хьашташкара хьалхале ийю Советски халкъо.

Е укх тайпарча дешага хьажалаш: даьлах теш тхо яхаш бола нах керте латтача правительстваша цӀий Іодохийташ бола тӀом лоаттабу хӀанз Алжире. Даьлах «тешаш» болча нахах латташ йолча цу правительствай эскарашта юкъе ба нах боабар даькъала дувцаш а дала оарц доацаш бола Алжирера Іарапий боабеш дола герз котдалла яхаш ламазаш деш а бола священникаш а.

Из да-кх, господаш, шун даьлах тешар!

Иштта даьлах тешачарех латтача кхыча правительстваша йоах, даьла хьисапаца ду оаха доал, цхьабакъда гӀулакхага диллача, иштта адамаш доаделга соцадарна цхьаккха а хӀама диц. Мегад, цхьайолча «тешача» правительстваша, жӀарг хьалха а кхувсаш, даьлах теш тхо а яхаш, нах боабу. Нийсхо я из? Йемен яхача зӀамигача паччахьалкхен юрташта боамбаш чуетт английски самолеташа, бераши боккхий нахи боа а беш, хӀьата цох а лархӀац дына мораль телхаелга. хӀана аьлча бомбаех бовраш баьде цӀока долчарех нах ба.

Г-н президента дагада мегар, шоаш даьлах тешар кхайкадеш болча наха шоашта хьашт доацаш йола Гватемалан правительство дӀаяккхар духьа а шоашта ца ловш вола цун президент эккхавар духьа а шоай хур даь хилар, кӀеззигача монополисташта хулача пайда духьа цар цига интервенци вӀашагӀъелла хилар. Везача даьлах бола тешам чӀоагӀбар духьа ду из яхаш, кӀалгӀолла хабараш а дувцаш деш дар из деррига а.

Ца аьлча йиш яц, г-н президент, Советски Союза атеистически правительство атомнии водороднии герз дӀадаккха гӀерташ хилар а, хӀаьта шоай кхайкарал далла, тӀахьехам барца доладеши чакхдоаккхаши бола паччахьалкхений деятелаш атомнии водороднии герз дӀадаккха барт вӀашагӀболлача новкъарле ярна масса тайпара чӀуг-чӀергаш еттарца адамашта балар дахьаш дола герз дӀа ца доаккхаш дита гӀерташ хилар а. Ай, нагахьа санна из даьла бокъонца волаш валаре, шийн цӀера тӀехьашка хьулалуш болча цу деятелий кхел ергьяцар цо?

ХӀаьта хьан приказах техаяр, бераши тӀада новкъостал доацаш бола истий а боккхий нах а тӀехьа эзараш, эзараш нах а боабеш Хиросимаи Нагасакии яхача городашта теха атомни бомбаш? Из приказ денна саг, ховш ма-дарра, США президента поста тӀа вагӀаш вар. Г-н Трумэн ше даьлах тешаш саг лоархӀаш ва, хӀара шийн къамаьл даьлага кхайкаш йистедоаккхар цо, хадданза машар безари, нах безари, вошали яха дешаш а дувцар. ТӀаккха г-н президент Іа цхьаннахьа а бехке мича даьд г-на Трумэна селлара къиза гӀулакх.

Хьона, г-н президент, ханал хьалха хӀамах ца тешача моллагӀча а сага санна, къаьгга гуча да, Советски правительствос ше тӀаийца декхараш массаза а тешаме кхоачашдаьлга а хӀанз кхоачашделга а. Хьона иззамо ховш да, дукккхача деятелаша, хьадувцар шоаш даьлах тешар а долаш, деш дар кхы тайпа хилар. Хьадагалацал, Вьетнаме кортамукъа хоржамаш дайта аьнна, шоаш тӀаийца хинна декхараш цхьайолча правительстваша миштa дохадир. КӀезига да дувца йиш йолаш кхыдола гойтамаш а! Цудухьа, г-н Эйзенхауэр, дына гӀулакхаш а, наха лелабу ды а бутаргба вай хье ца а беш. Наха лелабу дыи, хӀара сага а хӀара къаман а дына гӀулакхаши кортамукъа хиларгахьа да тхо. Бакъда, цунах тарра, ды хьалхашка а лаьца цхьаннега а нах ца боабайтаргахьеи, шийн даьлах бола тешам кхыча наха во дарна цунга ца лелабайтаргахьеи а да тхо. Воашта юкъе къовсамаш гӀеттаде ца а хьедаш уж хӀамаш дит вай.

Новкъостий! Советски правительствон предложенена жоп луш посланеш кхаьчай Англе премьер-министргара г-н Макмиллангареи, Франце премьер-министргара г-н Гайяргареи, Германен Федеративни Республикан канцлергара г-н Аденауэргареи, кхыча а, массахк паччахьалкхен правительствашта кертте латтачаргареи.

Советски Союзеи малхбузехьарча державаий паччахьалкхений деятелаш вӀашагӀбетталуш хилча пайдане хиларах йолча Советски правительствон уйланца ше раьза хилар хьайоах г-н Макмиллана. Цо язду:

«Іа ях, советски паччахьалкхен деятелаши Малхбузен паччахьалкхений деятелаши вӀашагӀбеттабаларо, Хьона хетаргахьа, цар шоайла вӀаший кхетам хиларна дикка новкъостал де мегар. Иштта уж вӀашагӀбетталуш хилча вайна массанена а ловш дола гӀулакхаш вӀаштӀехьадахарна новкъостал хургхиларца со раьза ва».

Англе премьер-министро аьннад, правительствашта кертте латта нах вӀашагӀа а кхийте совещани е, аьнна йола Советски правительствон предложенега английски правительство хьожаш а я, цунна тӀехьо жоп а лургда аьнна.

ТӀехьатетта йиш йоацаш дола, мехкашта юкъе латта гӀулакхаш вӀаштӀехьадахарна эггара керттехьара нах вӀашагӀа а кхийтта совещани е езаргхиларга юххера а английски правительство йоагӀаргхиларах тешаш да тхо.

Ховш да, НАТО чу йоагӀача паччахьалкхенаштеи Варшавски договора мехкаштеи юкъе пакт е аьнна, г-н Макмиллана предложени яр.

Советски правительствос бакъахьа лаьрхӀар, цу мехкашта юкъе вӀашагӀлатаргбоацаш пакт е аьнна, г-на Макмиллана яь предложени.

ХӀаьта а, тӀехьагӀа, хьагучох, цхьа низ тӀаӀаткъарца, г-н Макмиллан кӀезигадукха тӀехьашка ваьлар хьалха ше яьча предложенех. Цунца дувзаденна хаттар доагӀа — хӀанзалца а хӀанз а Советски Союзо е а яьха машар безача нахеи, цхьайолча паччахьалкхений правительствашеи тӀехь-тӀехьагӀа дукхагӀа хьал а лоацаш йолча, цаӀ шоллагӀчох латаргвоацча пактан идеях шийх, кхераш бацте цхьадолча мугӀарашка, яхаш?

Къилбаседан атлантически союзеи хӀанз лелаеш йолча малхбузехьарча паччахьалкхений арахьарча политикани га доах г-на Макмиллана, цу тӀа а герзий кийчо дӀаяккхарна йола переговораш ца хулийташ йохаяра бехк Советски Союза хьатӀабилла а гӀерташ. Советски Союзо боккъонца енна хинна, герзий кийчо дӀаяккхареи, цу балха хьалхара гӀа лаьрхӀа, ядерни герзаш тохкилга сацийтареи, уж геттара дӀадахареи план, хьоа ца еш юта а юташ, г-на Макмиллана юха а хьалхашкатет, герзий кийчо дӀаяккхарна йолча переговорий кӀийле из а лерхӀаш, оаха харцахьъяь йола малхбузехьарча паччахьалкхений план. Из, бокъонца лаьрхӀача, атомнии водороднии герзех мукъа а йолаш зона Еврпе йилларах йолча предложенена раьза а вац.

Советски правительствон 10 декабрерча посланеца дувцача цхьадолча хаттарашта жопаш а дац г-на Макмиллана послане тӀа, къаьстта Юхерчеи Юкъерчеи малхбоаленахи, Германе латта кхыча паччахьалкхений эскараш кӀезигдарахи, зарбацеи радиоцеи лелаеча юкъе цатешам бехкача тӀема пропагандахи лаьца йолча советски предложенеех цхьаккха хӀама а яхац цу тӀа.

Франце премьер-министр г-н Гайяр шийн послане тӀа духьала ва, мехкашта юкъера кхоххам лаьгӀбарах лаьца йолча Советски правительствон хоаддамерча предложенешта. Ядерни герзаш юкъе ца доаладарах йолча Советски предложенещца ше раьза ца хилар, цу гӀулакхо тӀема кхерам дӀабоаккхарг цахиларца, кхы а чӀоагӀбергхиларца да йоах цо. Цхьайолча паччахьалкхений кара ядерни герзаш хиларах ше-шегӀа соцалургья моллагӀа а агресси.

Цу тайпарча гӀулакхашта раьза хуле тамаш я машарца даха безам а болаш, кердача тӀема кхерама духьала къовсам а лелабеш хьадоагӀа адамаш. ДӀа уйла йича воаха а лургвий сатийна, хӀара денна, хӀара сахьата, гӀайтта керта тӀагӀолла лелаш атомнии водороднии бомбашца Іалашъяь бомбардировщикаш а йолаш. Тара деци из, ве аьнна кийч а ваь, айдаь латташ кийчдаь урс а долаш уллача сага хьала. Урс ІотӀакхийтта шийн корта дӀа маца боаккхаргба а ца ховш, из хиларга а хьежаш алла везаш хул-кх из саг. Іалаьмате хала хьал да из. Паччахьалкхений деятелаш, къаьстта, атомнии водороднии герзаш дӀадаха йиш йола йоккхийча державай деятелаш декхарийла ба, махулла сихагӀа из декхар кхоачашде, адамашта тӀера из бирса кхерами из Іоткъами дӀабаккха.

Европейски проблеман политически аспект цо йоаю яхаш, Европан центре атом йоаца зона йиллара предложенен дикалах шеко еш ва г-н Гайяр.

Иштта юхатетташ я, НАТО чу доагӀача мехкаштеи Варшавски договора мехкаштеи юкъе, цаӀ шоллагӀчох латаргвоаца пакт е яхаш йола советски предложени а.

Цхьабакъда, г-на Гайяра послани йистейоаллача, царца раьза хиланза варгвоацаш хӀамаш да. Къаьстта, цига яхаш да, вай правительстваш декхарийла яр, вӀаший кхетаме долча гӀулакхашца шоай наькъаш де, «договор еш йола паччахьалкхенаш цӀаккха а агрессега кховдаргйоацаш, цар лоӀам чӀоагӀбеш хургдар... кхыметтел цхьадолча даькъехь а, хаьдда йола проблемаш вӀаштӀехьаяха новкъостал деш бола барт бар».

Герзий кийчо дӀаяккхара хьакъехьа вай барт вӀашагӀа ца кхетийташ йолча проблемашка керда хьожаргдола наькъаш тахка а, иштта Европан хаьдда йолча проблемай дискусси юха йолаярга» а, царна юкъе Советски Союзо еннача проекташка а хьожаш, хьажа кийча хилар дувц послане тӀа.

Правительствашта кертте латтача наьха совещани яра принципаца раьза а волаш, г-на Гайяра йоах, лерхӀаш йолча совещанен программа бокъонца къоастаяра духьа, хьалхагӀа, кхыча паччахьалкхенашцарча гӀулакхий министрий совещани е, хаддаш уж гӀулакхаш дувца цу министрий декхар а хургдоацаш.

Французски правительствон из позици, ховш долчa бесса, кхыча паччахьалкхенашцарча гӀулакхий министрий совещани, мехкашта юкъерча гӀулакхашка хаддаш уж хьожарг а болаш вӀашагӀтоха яхача, США правительствон позицел эргагӀа я.

Германен Федеративни Республикан позице тӀа ца саца йиш яц. 15 январе радиоца ше къамаьл деш Германе Федеративни Республикан канцлера Аденауэра, бокъонца кийчъяь, вӀаший кхетам хиларна лаьрхӀа цхьаккха хӀама юкъе а доацаш йола маневр я яхаш йийцар Советски правительствон послани. Цо кӀал лард йоацаш заявлени йир «ХӀанз Советаш, хьалхарча юхьанца, дунен тӀа кегар боаржабе гӀерт», аьнна. Г-на Аденауэра эхьа тӀа дутаргда вай уж кӀал лард а йоацаш цо дийцараш.

Совещани гулъяро цхьаккха а хӀама дергдац, йоах г-н Аденауэра, хӀана аьлча цох толам ца боале, цо кхы а ирагӀча хьал тӀа оттавергва. Из иштта дале а раьза хила мегаргва, совещани гулъяра предложенена, селла дукха дакъалацархой тӀа а ца хьехаш, бокъонца дипломатически кийчо ярца вӀаший дувцачох кхетарг хиларах барт бе йиш йолга а белгалдаьккхача.

Г-н Аденауэр иштта духьала ва Центральни Европе атомни герзах мукъайола зона йиллара плана а.

Советски правительствос яхьийтача Посланена ше дайтача официальни жопаца г-на Аденауэра харцахьа ювц Германи вӀашагӀтохарах йола Советски правительствон позици. Йиъ державан правительствай керте латтачар Женевски Совещане тӀа Германи вӀашагӀтохарах бола барт баьбар яхаш бакъду цо. Аз хьалхагӀа аьннад из бакъ а дац, бакъдараштa духьала а да.

Г-н Аденауэра правительствос карайица йолча позицено дунен общественноста эккхийта ца Іеш Западни Германе чухьа а дог эккхийтад. Бундестагерча социал-демократически фракце дӀахкайкадир Аденауэра жоплуш дахьийтача письмос «герз юкъера дӀадаккхара а, иштта мохк вӀашагӀтохара а гӀулакх тоадарна, шийна тӀадахкаь бехкаш бакъ ца деши, хӀаьта хьалхе денз а Москвена еш йола Іоттараш ювцаши хиларца, цхьаккха а новкъостал деш дац аьнна. Герз юкъера дӀадаккхарна гуш латташ йолча торонашта дарий дац. Бундестагерча кортамукъача демократически партен фракце цу тайппара бехке ду «Федеральни правительствос Европе атомни герз хургдоацаш йола зона ярах йола идея тӀа ца эцаш хилар а».

Новкъостий! Советски правительствос лоархӀ, правительствашта керте латтараша дакъа а лоацаш йола паччахьалкхений лакхехьарча деятелий совещани е еза ха хьатӀакхаьча хилар. Тхо кийча да мичча хана а цу совещане дакъа лаца.

Дий-те хӀанз укх сахьата, къаьгга хьагуча а даьнна, **тӀехьа ца тетташ** къоастаде а дезаш, хӀаьта тахан къоастаде торо а йолаш дола мехкашта юкъера гӀулакхаш? Цунна дала цаӀ мара жоп хила торо яц: да, хӀаьта уж тайпа гӀулакхаш кӀезига а дац.

Цхьанна тайпара а халкъий вахара саготдеш болча паччахьалкхен деятелий тоам хила йиш а йий лай гувна хьисапе Іовш латтача, тӀа-тӀа вахар хӀалакдара низ совбувлаш дола герзаш кийчделга лакхдаларца?

Тоам хила йиш я а йий «Шийлача тӀемо» из кхерам гарга увзаш а совбоахаш а хиларца.

Советски правительствос масса а паччахьалкхенашка хӀанзале официально дӀахайтад эггара хьалха къоастаде дезача гӀулакхех шоашта хетар. Царех цхьацадараш дувцаргда аз.

Фуд новкъадар, тохкаш дола герзаш лелхийтарца адамашта хулаш дола зулам хоаддадаь дӀа а доаккхаш **цхьаккха шорто йоацаш атомни а водородни а герз тахкар соцадарна? Эггара** сихагӀча бесса дувца дезача кхаьча деций из гӀулакх?

Дукха ха я кхаьча!

ХӀаьта «Шийла тӀом» яхар соцабе ха тӀакхаьча еций? Итт шерал совгӀа ха ма йий адамашта кхерам лоаттабеча «Шийлача тӀеман» хьалаца дуне даха. Дунен моастагӀаша цу тӀа а дегӀа хадданза дӀахьош да халкъашта юкъера моастагӀали цабезами кхайкаделга а, хӀаьта тӀема уйлаш гӀеттаелга а. Дуне атомни тӀемга тетташ дола, «Шийла тӀоми» герзаш кийчделга совдахари шоашта юкъе чӀоаггӀа бувзам бола гӀулакхаш да. Ха кхаьчаяц-те «Шийла тӀом» хоадабе? Дуккха хана денз хьа кхаьчай.

Из ала деза Малхбузен цхьацца мехкашка дӀахьош а, хӀаьта, денгара денга чӀоагӀлуш а латта тӀема пропаганда соцаярах лаьца а. Хьан керастий дергда США даиман тӀема а, цу юкъе атомни тӀема а тӀехьа гуччахьа кхайкарал деш бола граждански а тӀема а нах хиларна? Цу тайпарча пропагандистски упражненех, хӀанзарча хьалах кхы дӀахо дахийта йиш йоацаш кхераме гӀулакх хилар кхетаде деза ха хьатӀакхаьчай!

Тхо иштта лерхӀаш да, **Германе а Европейски кхыча паччахьалкхенашка а дола кхыча паччахьалкхений эскараш кӀезигде дезарах барт бе беза ха хьатӀакхаьчай аьнна.** Уж эскараш кӀезигдарах лаьца оаха яхача хана, оаха лерхӀ из духхьал гӀулакх дӀадоладар мара ца хилар, хӀана аьлча юххера а, масса а кхыча мехкий эскараш наьха мехкашкара арадаха дезаш хиларга гӀулакх кхоачаргхиларца. Машар болча хана хила доагӀаш дола гӀулакх деций из? Шийга кхоач-кхоачача паччахьалкхенаша из лоархӀамера гӀа баккхарна цхьа барт бе беза гӀулакх къаьгга хьагуча даьннадеций?

Вахаро ше хьалхадоахаш да **Германски Демократически Республика а, Польша а, Чехословаки а, Германен Федеративни Республика а санна йола Паччахьалкхенаш чу а йоагӀаш Центральни Европе цхьаккха тайпара ядерни герз хургдоацаш йола зона вӀашагӀйолла езаш хилар.** Гуш долча бесса цу паччахьалкхенех кхаьнне хӀанзалехьа дӀакхайкадаьд из тайпа зона вӀашагӀйолларна шоаш раьза хилар. Дувца дезаш дац Польшан правительствос айяь йола из предложени Машара гӀулакха пайдане а чӀоагӀа лоархӀам болаш а хилар.

Цхьаццаболча кхыча мехкашкарча деятелаша кхайкарал ду атомнии водороднии герз хургдоацаш йола зона Европе йиллара гӀулакх къоастадеш контроль оттае еза яхаш. Советски Союз кийча я цу предложенешка хьажа а эшаш йола контроль оттаярна раьза хила а.

ТӀехьа даккха йиш йоацаш да **Юхерчеи Малхбоале латтача хьалах** дола дош. Вайна массанена а тӀехьарча шерашка гушхиннад е цхьаннахьа е вокхазахьа цу района моттигашка кхетаме деррига адамаш тӀема кхерама кӀал оза гӀерташ дола гӀулакх латтар. Духхьал цудухьа вай лоархӀ, йоккхагӀ йолча паччахьалкхений декхар ма-могга сихагӀа Юхерчеи Юкъерчеи Малхбоале гӀулакх низаца доацаш, машарца хоададелгеи, цу района мехкий юкъерча гӀулакхашка чу ца гӀерталгеи.

Юххера а малув халкъашта юкъерча экономи.ески бувзамий гӀулакхаш телхадер, царна дискриминаци еш, тайп-тайпара спискаш увттаеш товараш ца дохкийташ, царна тарра кхы гӀулакхаш лeладеш, паччахьалкхенашта юкъера базар ца лелаяйтар дӀадаккха дезалга ца ховр. Дог тийша ала йиш я «шийла тӀом» болча хана халкъашта юкъера паргӀатта базар лелаяра духьал даьннача цу дерригача воча гӀулакхаша уж вӀашагӀдехкача паччахьалкхенашта а пайда луш ца хилар, цунца толхаду халкъашта юкъера гӀулакхаш а, цул совгӀ машара моастагӀашта новкъостал а хул цох.

Мадарра аьлча, базара дискриминаци-м я а я гӀулакхаш толхадарна вӀашагӀъелла. Нагахьа санна цхьадолча мехкий хьалхале лелаераша цу наькъаца Советски Союза тӀема низ лаьгӀбе лаьрхӀа хинна дале, хӀама хиланзар царчох. Цхьабараштa, хетаргахь, моттар нагахьа санна стратегически товараш Советски Союзага дохка мукъа лойя, вай мехкара тӀема Іилма а техника а дегӀадарнеи тӀема низ чӀоагӀбарнеи цунца дикка новкъостал хургдолаш санна. Бакъда, вахаро хьахьекхар цу тайпара гӀулакх вӀалла лард йоацаш хилар. Ховш ма дий, торговлена еш духьаленаши дискриминации йоллашехьа а, Советски Союзо даьхен Іилмеи техникеи дегӀаярца а шийн индустрен низаца а эггара дикагӀ дола герз хьадаь хилар, цунна-м шоаш а дарий ду малхбузехьарча паччахьалкхенаша. Вай яхац герз дохкаэца, ма дохкийта малхбузехьарча мехкашка герз, вай а дац воай герз дохка безам болаш. Герз ийде лерхӀаш а дац вай. Дувцар-м кхыдар да — мехкашта юкъе боараме торговли лелаелга.

Сенна эшаш я царех тарра духьаленаши дискриминации халкъашта юкъерча торговлена? Уж эш дунен гӀулакхаш кхохкадаь лоаттаде, хий Іаьрж а деш Іаьржача хи чура чкъаьрий лувца. Къаьгга ховш да цу гӀулакха малхбузехьарча паччахьалкхений хьалхале лелаераша йоагГӀача тайпара йоацаш, кхыча тайпара уйлаш еш хилар.

Аз хьокхама доаладаьраш, вайна хетаргахь паччахьалкхений хьалхале лелаераш совещане вӀашагӀкхийттача сихха дувца йиш йолаш кийчденна да аьнна лархӀа мегаргдарех массехк дош мара дац. Вай-м юкъера дахац кхыдола лоархӀаме дола паччахьалкхений деятелаш вӀашагӀкхийтача лакхача бoараме дийца а дийца толамца кхоачашде йиш йола дешаш а.

Ше а кхеталуш ма дий, безам хилча шинна а оагӀоно дийца а дийца дукхагӀдолча дешаех цхьабарт бе йиш хилар. Совещани лакхача боараме дикача толамаца чакхъяккхарна лархӀа еза статус-кво, лархӀа деза дунен тӀа паччахьалкхений ши система йолга—капиталистическии социалистическии, ха деза, кхыча паччахьалкхений юкъерча гӀулакхашка чу ца а гӀерташ машарца вахара принцип. Нагахьа санна Малхбузехьарча мехкий хьалхале лелаераша, цу дерригнешта дарий дойя, социалистически мехкашта духьал беча тӀемаца къамашта юкъера гӀулакхаш нийсде гӀерташ уж ца хуле, тӀаккха хала хургдац дувцача кхаьчача дешашта барта дахарца машар чӀоагӀбе.

Нагахьа санна статус-квона дарий ца дойя, социалистически паччахьалкхенаш ца лоархӀе, цар йолаш йола бокъонаш йохайойя, цар юкъерча гӀулакхашта чугӀерташ хуле, тӀаккха-м, бакъда, цхьаккха бартбе йиш хург ца хилар. Цу тайпара политика я кхы дӀа-юха йоацаш «низа позицен» политика, тӀема политика. Из гӀулакх цкъа Советски Союза духьал даьккха дар, бакъда, ховша-м да, цу политиканна раьза хиннараш а ийша бохабаь хилар. Иштта хиннад Советски Союз ше цаӀ мара социалистически мохк боацача хана. Фу дулургда империалисташка хӀанз, Советски Союз цхьа социалистически паччахьалкхе хинна ца Іеча хана, цунца цхьана низ болча социализман лагере йоккха Китай Къаман Республика, деррига Европен а Азен а социалистически мехкаш долча хана, миллиард гаргга нах цу лагере вӀашагӀкхийттача хана. Хьаькъал дӀадаха нахи авантюристаши мара гӀертаргбац из дош диц а далийта халкъашта юкъера гӀулакхаш тӀемаца кхоачашде. Нагахьа санна империалисташа керда тӀом болабойя, из болабаьраш шоаш хӀалакьхургболаш тӀом хургба цунах. Халкъаша цӀаккха юха меттаотторгйоацаш йохаергья из адамашта боарам боацаш боккха балеи цӀий Іоухийта тӀемаши качдехка строй.

Советски правительство кийча я моллагӀа а машар чӀоагӀбарнеи, паччахьалкхенашта юкъера дукхагӀа тешам чӀоагӀбарнеи долча дешашка хьажа а, портнеращца уж дувца а. Г-на Эйзенхауэра дукха ха йоацаш ше даьча къамаьлаца аьннад Советски Союзои Американ ВӀашагӀкхийттача Штаташеи шоай низ вӀашагӀтоха беза, ракаи, туберкулезаи хоршаи адамий кхыдолча лазараштеи духьал лоаттабеча къовсама. Вайна хетт цунца раьза хила мегаргда аьнна. Дуккха кхы дешаш а дар укхаза дувца йиш йоалаш, масала, полиомиелитаца, цӀозаца, сап яхача лазарца, яшураца къовсам лелабелга. Иранацеи Афганистанацеи барта а долаш цхьан толамца лелабу вай цӀеза духьалара къовсам. БартцхьоагӀона духьале ца йирал совгӀ, масса оагӀорахьа из барт-цхьоагӀо шеръе гӀерташ вай леладу гӀулакхаш кӀезига мичад. Уж масса дола гӀулакхаш хӀанз укх сахьате вай мехка кхерам болаш деце а, хӀаьта а вай кийча-м да бартцхьоагӀо мехкашца чӀоагӀъе, къаьстта уж гӀулакхаш эшаш долча мехкашца. Цу тайпара гӀулакхаш кхоачашдарна кхыча мехкий низаца воай низ вӀашагӀтоха а раьза да вай.

Бакъахьа кхетаделахь аз яхар, г-н президент, доккхий мехкаш барта дахарна адамаш сатувсаш дараш уж дешаш дац. Масса долча мехкашкара нах ладувгӀаш а чӀоагӀа дог доахаш а ба паччахьалкхенашта юкъерча гӀулакхех кертера гӀулакхаш къоастадарга. Цар дог доах эггара хьалха мехкашта юкъера кхоххаденна латта гӀулакхаш лаьгӀдаларга, нах хӀалакбергбола тӀема кхерам наха тӀалаттаргбоацаш, уж Іобийша тхьовсача хана юха сома даргдий-хьогӀ вай яхаш кхерарг боацаш цу тӀем тӀа шоай моарош, дай, бераш, истий, ноаной боабар кхераргбоацаш.

Цун уйла е еза вай эггара хьалха, хӀана аьлча вахара лоархӀамегӀа дола дешаш къоастадарга хьежаш а ладувгӀаш а ба дунен берригa нах, деррига адамаш. **(ДӀаьхдаь тӀоараш тох).**

Новкъостий! Советски правительствои вай партен Центральни Комитети масcаза а латта а лаьттай, хӀанз чӀоагӀа латташ а я халкъашта юкъе машари доттагӀали кхайкадеча ленински позицеш тӀа, бе-башха общественни системаш йола паччахьалкхенаш машаре яхара позицеш тӀа. Кхыча паччахьалкхений чурча гӀулакхашта юкъе чугӀертилга цӀендаь дӀадаккхара тӀехьа да вай. Из дохаде бокъо йоацаш дола гӀулакх ца дохадеш а, дӀахо йодача хана воашкара дохоргдоацаш а да вай. Хиланза даргдоацаш да иштта, ерригача кхыча паччахьалкхенаша, йоккхийчар а зӀамгийчар а, вокха паччахьалкхений шоай лоӀаме хилари, цар суверенитети лоархӀаш хулга, йоккхийча паччахьалкхенашта юкъера гӀулакхаш тоалулга кагийча паччахьалкхений чотах ца хулга. Уж дикача дагара декхараш кхоачашдарна вай воай оагӀонгахьара де торо мел йолаш дар деш хургда дӀахо йодача хана а.

Машари халкъашта юкъера доттагӀали хьаллоацаш бола нах хӀанз боарам боацаш бийба а бийбаб, дӀахо сацданза бебаш а латт. Цу наха хьалха латт Советски Союза, Китайски Халкъа Республикан, Европан а Азен а дерригача социалистически мехкий халкъаш, дерригача мехкашкара коммунистически болхлойи партеш. Коммунистически болхлойи партей викалий Совещане Москве тӀаийца Машара маничест чӀоагӀа раьза хинна тӀаийцар дерригача дунен тӀара адамий дегаша. Лаьттан массайолча континенташка дахача халкъий дог-уйла бокъонца тӀаккхувш дола гӀулакх а хинна дӀаэттаб «Дуненна — машар!» яха тӀахьехам.

Духхьала из бахьан долаш да, цхьайолча паччахьалкхений доале латта гӀозараш бокъонца шоаш де лерхӀараш наха къайлакхахьанза ца балар. Агрессивни планаш дагакхоабаш шоаш боллашехьа а, халкъий фелал тхьовсаяра духьа каст-каста машара хабараш дувцаш хул уж.

ГӀулакхаш иштта хилча халкъаша де дезар да машар бахьанце лоаттабеча къовсам тӀа геттара чӀоагӀа вӀаштӀехьеи кхотаденнеи хулга, дерригача дунен тӀа машар ца бохабайтараи из чӀоагӀбараи, цӀаккха а юха ца доалаш, тӀагӀертта хулга.

Коммунизм хьалъярна йола Іалаьмате йоккхий планаш кхоачашъеш йола шийн Даьхе бахьан дег тӀа курал а йолаш, цӀаккха а кхоачалургдоацача шийн низех тешам бенна а долаш, бӀубенна гӀа боахаш толамгара толамга ух советски халкъ. Ленински новкъа коммунизм котъяларга вай дӀаккхувл сийлахь-йоккхача Советски Союзан Коммунистически партес. **(ЧӀоагӀа, дӀаьхдаь тӀоараш тох. Берригаш а хьалгӀовт. Зале чу цӀогӀарч доал: «Дукха езача Коммунистически парте сийле хийла!» (ДӀаьхдаь тӀоараш тох). «Яхийла вай партен ленински Центральни Комитет. Ура!» (ЧӀоагӀа, дӀаьхдаь тӀоараш тох).**

Редактор М. ЛЬЯНОВ.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Сталина, 23, телефоны: редактора 2-07-01. отдела партийной жизни 2-41-23, 2-25-72, корректорской — 2-30-91.

СФ00232.

Типография им. 11 августа 1918 года, проспект Революции 30/2.